

Навчально-методичні матеріали

Васильєва В.А., Гейнц Р.М.

ДОГОВІР ЯК УНІВЕРСАЛЬНА ФОРМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

методичні вказівки для підготовки до семінарських занять
магістрантів 1-го курсу денної форми навчання
спеціальності «Право»

Івано-Франківськ-2023

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 28 серпня 2023 року)

Схвалено Науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 28 серпня 2023 року)

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 29 серпня 2023 р.)

Рецензенти:

Банасевич Ірина Іванівна

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Олійник Оксана Степанівна

кандидатка юридичних наук, доцентка, заступниця директора Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Васильєва В.А., Гейнц Р.М. Договір як універсальна форма правового регулювання: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять магістрантів 1-го курсу денної форми навчання спеціальності «Право». Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. 64 с.

У посібнику викладені короткі методичні рекомендації для підготовки магістрантів до семінарських занять, переліки питань, які виносяться до обговорення на занятті, практичні задачі для закріплення теоретичного матеріалу. До кожної теми наводиться перелік основної та додаткової рекомендованої літератури, що включає нормативно-правові акти, судову практику, навчальні посібники та наукові праці.

Методичні вказівки призначені для магістрантів, науково-педагогічних працівників.

© Васильєва В.А., Гейнц Р. М., 2023

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	12
ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	13
Семінарське заняття № 1. Договір як основний інститут цивільного права	13
Семінарське заняття № 2. Класифікація (систематизація) договорів.....	16
Семінарське заняття № 3. Типи договорів та їх цивільно-правова характеристика	18
Семінарське заняття № 4. Договір у праві Європейського Союзу	20
Семінарське заняття № 5-6. Договір як юридичний факт	23
Семінарське заняття № 7-8. Загальна характеристика договірних зобов'язань.....	27
Семінарське заняття № 9. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань	31
Семінарське заняття № 10. Договір у речовому праві.	34
Семінарське заняття № 11. Договірне регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності.....	37
Семінарське заняття № 12. Договірне регулювання спадкових та корпоративних правовідносин.....	41
Семінарське заняття № 13. Поняття та особливості господарського договору	44
Семінарське заняття № 14. Загальна характеристика міжнародних комерційних контрактів.....	47
Семінарське заняття № 15-16. Договір у сімейному праві.	49
Семінарське заняття № 17. Трудовий договір. Договірне регулювання природноресурсових відносин.....	52
Семінарське заняття № 18. Договір в адміністративному праві. Процесуальні договори.	54
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ	58
ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО РОЗ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ.	60
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	63

ПЕРЕДМОВА

Конструкція договору стала одним із найвизначніших здобутків світової правової культури.

Метою викладання навчальної дисципліни є поглиблення у магістрантів системи необхідних знань, навичок та вмій вирішувати практичні завдання договірного регулювання суспільних відносин, застосування принципів договірного права, розуміння доктринальних підходів до систематизації цивільно-правових договорів та багатоаспектності договору як правової категорії, відмінностей цивільно-правового договору від різногалузевих договорів.

Основними цілями вивчення дисципліни є набуття магістрантами компетентностей щодо знання та розуміння змісту норм законодавства України, що є джерелами правового регулювання договору, формування умінь та навичок для самостійного розв'язання практичних проблем, які виникають у процесі реалізації договірної правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин, правильного застосування норм договірного права

Предметом вивчення навчальної дисципліни є нормативно-правові акти цивільного законодавства, інших галузей права, які регулюють договірні відносини, практика їх застосування, доктринальні джерела, окремі дефініції, юридичні категорії, в яких відображені закономірності становлення договору як універсального засобу правового регулювання суспільних відносин, принципи, особливості, а також сучасні тенденції розвитку договірного регулювання правовідносин.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретичні підходи до розуміння категорії договору.
2. Загальні положення про цивільно-правовий договір.
3. Договірне регулювання окремих видів цивільних відносин.
4. Концепція цивільно-правового договору в інших галузях права.

Зміст дисципліни дозволяє підійти до розуміння категорії договору як багатоаспектного поняття, поглибити знання джерел договірного права, розуміння динаміки укладеного договору, відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору тощо. Основою вивчення дисципліни є бездоганне знання договірного законодавства та вміння застосовувати його на практиці.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни, який забезпечує зворотній зв'язок між викладачем та здобувачем є практичні (семінарські) заняття. Семінари розвивають творчу самостійність здобувачів вищої освіти, зміцнюють їх інтерес до науки і наукових досліджень. В їх процесі перевіряється ступінь засвоєння теоретичного матеріалу, логічність мислення, здатність самостійно мислити та опрацьовувати значні обсяги навчального матеріалу, проводити аналіз практичної ситуації. Зазвичай ці заняття передбачають активність тих хто навчається, але за наперед визначеними завданнями. Тут можлива демонстрація рівня засвоєння лекційного матеріалу та тих знань, котрі були набуті здобувачами при самостійному опрацюванні навчально-наукової літератури, актів законодавства, судової практики й інших джерел.

Структурно семінарське заняття залежить від теми та її практичного спрямування і передбачає: перевірку самостійної роботи, що здійснюється на формальному рівні – перевірка виконаних завдань самостійної роботи, підготовка індивідуальних завдань за темою, старанності та самостійності виконання практичних завдань, вміння відтворити базові поняття та розуміння їх сутності, вміння висловлювати заперечення та знаходити правильні рішення. На семінарських заняттях здобувачі опановують мистецтво усного та письмового викладу матеріалу, набувають навичок оформлення наукових робіт тощо.

Оцінці підлягає рівень і глибина засвоєння навчального матеріалу; наявність навичок самостійного пошуку та використання нормативних актів, що регулюють договірні відносини; вміння складати проєкти договорів; розуміння змісту актів законодавства, що є джерелом договірного права та вміння застосовувати набуті теоретичні знання для вирішення практичних завдань. В процесі проведення семінарських (практичних) занять забезпечується детальніше розуміння основних проблемних питань договірного регулювання суспільних відносин, їх теоретичного підґрунтя, самостійне вміння тлумачити і застосовувати норми цивільного законодавства.

Пропущені семінарські заняття здобувачі повинні відпрацювати. Умовою допуску до відпрацювання є наявність письмового виконання завдань у робочому зошиті. Якщо навчання проводиться дистанційно, то виконані завдання повинні бути завантажені в Classroom.

Для правильного і повного виконання завдань здобувачі повинні:

- добре ознайомитися з методичними вказівками до кожної теми;
- вивчити положення рекомендованих та інших нормативних актів і літератури;
- опрацювати тему за питаннями для самоконтролю;
- за опублікованою чи розміщеною в мережі Інтернет судовою практикою ознайомитися із практикою вирішення рішень за окремими категоріями справ.

Наступним етапом розв'язування задачі повинно стати:

- детальний аналіз умов завдання;
- з'ясувати юридичного значення кожного наведеного у завданні факту;
- правовий аналіз взаємовідносин сторін, позиції суду, прокурора або адвоката (за їх наявності чи обов'язковості участі);
- продумати відповіді на поставлені запитання;
- змодельювати контраргументи;
- викласти їх у рекомендованому порядку чи у процесуальній формі відповідного документу суду (постанова, рішення).

Розв'язування задачі (завдання) здобувачі повинні викласти у спеціально відведеному для цього робочому зошиті письмово. Деякі із завдань передбачають наявність двох і більше рішень шляхом самостійного внесення змін і доповнень у фактичні обставини справи.

Письмовий варіант вирішення практичного завдання повинен відповідати вимогам зрозумілості, повноти, ясності, чіткості та процесуальної формалізації. Слід уникати зайвої деталізації, яка не має правового значення у даній справі і не заснована на фактах, які викладені у фабулі завдання.

Здобувачі вправі за своєю ініціативою з метою більш повного аналізу умов завдання та для захисту прав і охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб, про яких йдеться в фабулі завдання, вийти за межі умов завдання та поставлених до завдання запитань.

Не зараховуються як виконані імітаційні варіанти розв'язання завдань, а саме: тільки зазначені статті або, навпаки, посилання на норми позитивного права відсутні; наявне текстуальне співпадіння розв'язку у двох та більше здобувачів. При цьому не зараховується відповідний бал всім здобувачам.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні підходи до розуміння категорії договору

Тема 1. Історико-правові передумови формування категорії «договір» у праві та законодавстві

Теорія договору у Стародавньому Римі. Система договорів Стародавнього Риму. Розвиток уявлень про сутність договору в епоху канонічного права (XI–XV ст. ст.) та епоху Відродження (XV–XVII ст. ст.).

Наукові теорії про договір у період кодифікації законодавства Німеччини та Франції (XIX ст.). Підходи до розуміння сутності договору в період удосконалення національно-правових систем країн Європи (XX – початок XXI ст. ст.). Рецепція положень римського права про договори у праві України.

Тема 2. Договір як основний інститут цивільного права

Поняття та цивільно-правова природа договору. Співвідношення понять «правочин», «угода», «домовленість» та «договір».

Полісемантичний характер терміну «договір». Договір як юридичний факт. Договір як правовідношення. Договір як документ. Договір як джерело правового регулювання цивільних правовідносин. Співвідношення договору та нормативно-правового акту.

Система принципів договірного регулювання цивільних відносин. Реалізація принципів справедливості, добросовісності та розумності в договірних зобов'язаннях. Принцип свободи договору та його складові елементи. Принцип неприпустимості зловживання правом у договірних зобов'язаннях.

Тема 3. Класифікація (систематизація) договорів

Поняття та критерії класифікації цивільно-правових договорів. Значення систематизації договорів. Дихотомічний спосіб класифікації договорів.

Багатоступенева класифікація цивільно-правових договорів.

Класифікація договорів за правовими наслідками, досягнення яких прагнуть учасники відносин (правовою метою).

Класифікація договорів залежно від сфери регулювання суспільних відносин.

Доктринальні питання систематизації договорів.

Тема 4. Типи договорів та їх цивільно-правова характеристика

Поняття, правова природа та особливості публічного договору. Споживчий договір. Договір приєднання: поняття, правова природа та особливості.

Договір на користь третьої особи.

Попередній договір. Розмежування попереднього договору та протоколу про наміри.

Непоіменовані договори. Змішаний договір.

Тема 5. Договір у праві Європейського Союзу

Правове регулювання договірних відносин у праві ЄС. Регламенти та директиви ЄС, які регулюють договірні відносини. Підходи до розуміння договору у праві ЄС.

Елементи свободи договору в праві ЄС: свобода у прийнятті рішення про укладення договору та виборі контрагента за договором; свобода визначення умов договору.

Порядок та загальні умови укладення договору у праві ЄС. Зміст договору в праві ЄС. Обов'язкові умови договору в праві ЄС. Визначення умов договору взаємними діями сторін.

Змістовий модуль 2. Загальні положення про цивільно-правовий договір

Тема 6. Договір як юридичний факт

Поняття договору як юридичного факту. Воля та волевиявлення в договорі. Зміст договору як юридичного факту. Істотні, звичайні та випадкові умови договору.

Порядок і способи укладення договору. Загальний порядок укладення договору. Умови правомірності договору. Особливості укладення окремих видів договорів.

Недійсні договори: поняття та види. Правові наслідки недійсності договору. Співвідношення понять «неукладений», «нечинний» і «недійсний» договір. Форма договору та правові наслідки її недотримання при укладенні договору.

Електронний договір: порядок укладення та підписання.

Тема 7. Загальна характеристика договірного зобов'язання

Поняття, суб'єкти та зміст договірного зобов'язання.

Участь третіх осіб у зобов'язанні. Правові форми зміни суб'єктного складу зобов'язань. Договірні способи заміни сторони у зобов'язанні. Договори з відступлення права вимоги (цесії). Договори про заміну боржника (переведення боргу).

Види забезпечення виконання договірних зобов'язань.

Поняття та загальні умови виконання договірного зобов'язання. Елементи належного виконання договірного зобов'язання. Підтвердження виконання договірного зобов'язання.

Поняття та класифікація підстав припинення договірного зобов'язання.

Співвідношення понять «припинення зобов'язання», «припинення договору», «розірвання договору» і «відмова від договору». Підстави та порядок відмови від договору. Поняття, ознаки та правові наслідки розірвання договору.

Тема 8. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань

Сутність поняття «порушення» договірною зобов'язання. Правові наслідки порушення договірною зобов'язання.

Поняття договірної відповідальності як виду цивільно-правової відповідальності. Принципи договірної відповідальності. Види договірної відповідальності.

Умови відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Форми договірної відповідальності.

Змістовий модуль 3. Договірне регулювання окремих видів цивільних відносин

Тема 9. Договір у речовому праві

Договір як підстава набуття права власності. Момент переходу права власності за договором.

Договір про порядок володіння та користування спільним майном. Договір про виділ у натурі частки з нерухомого спільного майна. Договір про поділ нерухомого майна, що є у спільній сумісній власності.

Договір як підстава виникнення речових прав на чуже майно. Договір про встановлення сервітуту. Договір емфітевзису. Договір про встановлення суперфіцію.

Тема 10. Договірне регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності

Загальні положення про договірне регулювання відносин у сфері права інтелектуальної власності. Співвідношення понять «договори у сфері інтелектуальної власності» і «договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності».

Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; ліцензійний договір; договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; договір комерційної концесії. Інші договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Загальна характеристика видавничого договору.

Тема 11. Договірне регулювання спадкових та корпоративних правовідносин

Загальна характеристика договорів, які регулюють спадкові правовідносини: договір про зміну черговості одержання права на спадщину; договір охорони спадкового майна; договір на управління спадщиною.

Поняття, сторони та правова природа спадкового договору.

Загальна характеристика засновницького договору господарських товариств. Корпоративний договір. Договори про припинення господарських товариств

Змістовний модуль 4. Концепція цивільно-правового договору в інших галузях права

Тема 12. Поняття та особливості господарського договору

Поняття та кваліфікуючі ознаки господарського договору. Порівняльна характеристика цивільного та господарського договорів. Засади регулювання договірних відносин у сфері господарювання.

Істотні умови господарських договорів. Поняття додатків та додаткових угод у сфері господарювання.

Загальний порядок та спеціальні процедури укладення господарських договорів. Порядок та підстави зміни, розірвання та визнання недійсними господарських договорів.

Тема 13. Загальна характеристика міжнародних комерційних контрактів

Поняття та ознаки зовнішньоекономічних договорів (міжнародних комерційних контрактів). Уніфікація правового регулювання міжнародних комерційних контрактів.

Особливості правового регулювання зовнішньоекономічних договорів в Україні.

Міжнародний звичай щодо регулювання міжнародних комерційних контрактів. Колізійне регулювання міжнародних комерційних контрактів (Гаазькі принципи вибору права).

Тема 14. Договір у сімейному праві

Підходи до розуміння договору в сімейному праві України. Класифікація договірних зобов'язань в сімейному праві.

Договори, спрямовані на регулювання майнових правовідносин подружжя і фактичного подружжя. Договір про поділ майна подружжя. Шлюбний договір. Договір про надання утримання одному із подружжя. Договір про визначення правового режиму майна осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

Договори, спрямовані на регулювання особистих немайнових і майнових правовідносин між батьками і дітьми. Договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини. Договір про сплату аліментів на дитину. Договір про утримання повнолітніми дітьми непрацездатних батьків.

Договори, які опосередковують відносини з передання дітей до сім'ї на виховання. Договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї. Договір про патронат.

Окремі договори, які опосередковано пов'язані зі сферою сімейних відносин. Договір про організацію державної реєстрації шлюбу за 24 години. Договір сурогатного материнства. Договір про наставництво.

Тема 15. Трудовий договір. Договірне регулювання природноресурсових відносин

Договір як форма регулювання трудових відносин. Принцип рівності в договірному регулюванні трудових відносин. Поняття, форма та зміст трудового договору. Відмінності цивільно-правового договору від трудового договору.

Договірне регулювання використання природних ресурсів. Договори оренди водних об'єктів. Договори довгострокового тимчасового користування лісами. Договори у відносинах використання об'єктів тваринного світу. Договірні форми регулювання користування надрами.

Тема 16. Договір в адміністративному праві. Процесуальні договори

Поняття, ознаки та зміст адміністративного договору. Види адміністративних договорів. Укладання адміністративних договорів. Підстави визнання адміністративного договору нікчемним.

Процесуальні договори у цивільному та господарському судочинстві. Мирова угода.

Договір у кримінально-правових відносинах. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. Угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості

Медіаційна угода: поняття та особливості правового регулювання.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Найменування розділів і тем	Усього	Кількість годин		
			лек.	сем.	с/р
Змістовий модуль 1. Теоретичні підходи до розуміння категорії договору					
1.	Історико-правові передумови формування категорії «договір» у праві та законодавстві.	10	2	–	8
2.	Договір як основний інститут цивільного права.	10	2	2	6
3.	Класифікація (систематизація) договорів.	10	2	2	6
4.	Типи договорів та їх цивільно-правова характеристика.	10	–	2	8
5.	Договір у праві Європейського Союзу.	12	2	2	8
Змістовий модуль 2. Загальні положення про цивільно-правовий договір					
6.	Договір як юридичний факт.	14	2	4	8
7.	Загальна характеристика договірних зобов'язань.	14	2	4	8
8.	Відповідальність за порушення договірних зобов'язань.	10	–	2	8
Змістовий модуль 3. Договірне регулювання окремих видів цивільних правовідносин					
9.	Договір у речовому праві.	10	2	2	6
10.	Договірне регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності.	10	–	2	8
11.	Договірне регулювання спадкових та корпоративних правовідносин.	10	2	2	6
Змістовий модуль 4. Концепція цивільно-правового договору в інших галузях права					
12.	Поняття та особливості господарського договору.	12	2	2	8
13.	Загальна характеристика міжнародних комерційних контрактів.	12	2	2	8
14.	Договір у сімейному праві.	14	2	4	8
15.	Договірне регулювання трудових та природноресурсових відносин.	10	–	2	8
16.	Договір в адміністративному та кримінальному праві. Процесуальні договори.	12	2	2	8
Усього годин:		180	24	36	120

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1 (2 год.)

ДОГОВІР ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

☞ **Методичні рекомендації:** при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що сьогодні у цивілістичній науці договір розглядається як категорія права, якій притаманний багатоаспектний характер. Терміном «договір» охоплюються такі правові явища: як юридичний факт (дво- чи багатосторонній правочин), що є підставою виникнення цивільних прав і обов'язків; саме договірне зобов'язання (правовідношення), породжуване укладеним договором; документ, у якому закріплюється (фіксується) факт встановлення між сторонами зобов'язального правовідношення; є засобом індивідуального врегулювання відносин, адже роль договору при регулюванні цивільних правовідносин наближає його до нормативного акту. Договір як юридична категорія використовується також і в інших галузях права, зокрема, земельному, господарському, трудовому, адміністративному, сімейному, однак саме в цивільному праві він займає особливе місце.

Чинне законодавство сьогодні використовує такі поняття як «правочин», «угода», «домовленість» та «договір». Зверніть увагу на те, що двосторонній й багатосторонній правочини є договорами; поняття «договір» і «угода» є тотожними; термін «домовленість» необхідно розуміти як договір, якщо такої домовленості досягнуто з дотриманням вимог, встановлених для укладання договору.

Опрацьовуючи питання принципів договірного права зверніть увагу на те, що підставою для формування системи принципів договірного права є положення ст. 3 ЦК України.

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Поняття та цивільно-правова природа договору. Полісемантичний характер терміну «договір».
2. Співвідношення понять «правочин», «угода», «домовленість» та «договір».
3. Система принципів договірного регулювання цивільних відносин.
4. Реалізація принципів справедливості, добросовісності та розумності в договірних зобов'язаннях.
5. Принцип свободи в договірному праві України та його складові елементи.
6. Принцип неприпустимості зловживання правом у договірних зобов'язаннях.

☑ **Основні поняття:** правочин, угода, договір, домовленість, справедливість, добросовісність, розумність, свобода договору, обмеження договірної свободи, зловживання правом.

◆ **Завдання для самоконтролю**

1. Дайте визначення поняття «договір» у легальному та доктринальному розуміннях.
2. Назвіть українських науковців, які досліджували категорію договору.
3. Розкрийте зміст основних ознак цивільно-правового договору.
4. Розкрийте специфіку договору як регулятора відносин.
5. Назвіть відмінність договору і нормативно-правового акту як регуляторів договірних відносин.
6. У чому полягає відмінність між поняттями: «правочин», «угода», «домовленість», «договір»?
7. Проведіть розмежування правових категорій: «договір як правовідношення» та «договір як правочин».
8. У чому проявляється відмінність договору від нормативного акту?

9. Проведіть аналіз понять «добросовісність» і «справедливість».
10. Розкрийте зміст принципу «розумності» в договірних відносинах.
11. Охарактеризуйте конструкцію незловживання правом у законодавствах різних країн континентального права.
12. Обґрунтуйте позицію щодо доцільності чи ні віднесення принципу моральності до принципів договірної права?

📖 Індивідуальні завдання:

1. Анотація наукових поглядів на тему: «Договір як підстава виникнення договірної правовідносини».
2. Реферат на тему: «Цивільно-правовий договір у механізмі правового регулювання цивільних правовідносин».
3. Реферат на тему: «Договір як форма реалізації цивільної правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин».

✍ Практичні завдання:

Завдання 1. Випишіть із ЦК України норми, в яких знайшли втілення принципи справедливості, добросовісності та розумності в договірних зобов'язаннях

Завдання 2. Випишіть із чинних нормативно-правових актів норми, в яких міститься положення про заборону зловживання правом у договірних зобов'язаннях.

Задача 1. А. домовився зі своїм приятелем К., артистом естради, що запросить до себе додому колег, які хотіли б послухати у виконанні К. естрадні пісні в домашній обстановці. Однак за дві години до призначеного часу зустрічі К. зателефонував А. і повідомив, що не прийде, оскільки вирішив залишитися вдома, щоб подивитися футбольний матч за участю київського «Динамо». Зустріч, що було призначено, довелося відмінити. А. вважає, що К. зобов'язаний відшкодувати йому витрати, пов'язані з підготовкою зустрічі (вартість продуктів, напоїв) та компенсувати моральну шкоду, оскільки між А і К. було укладено договір.

Чи має А. юридичні підстави для пред'явлення таких вимог до К.? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Адвокат М. вирішив подарувати своєму племіннику Олегу до дня закінчення навчання в Юридичному інституті власну бібліотеку юридичної літератури. Про своє рішення М. повідомив рідним: дружині і доньці, а також написав листа племіннику. Однак до дня передачі книг обдарованому дарувальник помер. Донька М. погодилась передати бібліотеку Олегу, але за умови, що він сплатить за неї 5 тис. грн. Олег заперечував проти сплати грошей і пред'явив лист, в якому йшлося, що бібліотека йому подарована дядьком.

Донька М. послалась на заповіт свого батька, в якому сказано, що вона є спадкоємцем всього майна.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. Л. та С., які проживали у м. Одесі, уклали договір позики строком на один рік, за яким С. передав Л. грошову суму у розмірі 10 тис. грн. Коли настав час розрахунку С. зателефонував Л. та повідомив його, що переїхав на постійне місце проживання до міста Варшава (Польща), тому просить Л. передати йому гроші там та повернути борг у доларах. Л. відмовився, зазначивши, що договір вони уклали в Одесі у гривнях, отже, він поверне гривні в місці укладення договору.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте.

Рекомендована література

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
3. Договірне право в умовах ринкової економіки: Конспект лекцій / І.В. Жилінкова, В.І. Борисова, І.В. СпасибоФатєєва та ін.; За заг. ред. І.В. Жилінкової, В.І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. 116 с.
http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/168/1/DOGOVIR_2008.pdf
4. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с. URL: <https://pravo.ua/wp-content/uploads/2021/01/Proekt-Koncepcii-onovlennja-Civilnogo-kodeksu-Ukraini.pdf>
5. Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина. Том 1. *Вступ в цивільне право*. К.: Алєрта, 2012. 472 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046508/pravo/tsivilne_pravo
6. Менджул М. В. Свобода договору та її межі: відповідність цивільного законодавства України європейським підходам. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2022. Серія Право. № 69. С. 114-117. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254534/251755>
7. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
8. Оновлення договірного регулювання приватноправових відносин в Україні: монографія / за заг. ред. А.Б.Гриняка, О.О.Кота, М.Д.Пленюк. Київ. НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2020. 408 с.
9. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

додаткова:

10. Бірюкова А.Г. Особливості договору як джерела права в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 33. С. 90-92 URL: <http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc33/25.pdf>
11. Єрьоміна К. С. Свобода договору та її межі в цивільному праві. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 8 (48). С. 16-18
12. Кодинець А. О., Кодинець А. А. Правова природа договору в системі цивільно-правових категорій: доктринальні традиції та сучасне розуміння. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. Вип. 80. С. 72-79
13. Расько Ю.О. Окремі підстави обмеження свободи договору. *Journal «Science Rise: Juridical Science»*. 2022. № 3(21). С. 22-25.
14. Сібільов М. Цивільно-правовий договір як регулятор суспільних відносин. *Право України*. 2014. № 2. С. 34-44. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6092/1/Sibilov_34-44.pdf
15. Подвірна О.В. Інститут договірного права: необхідність реформування та перспективи розвитку. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2018. № 2 (18). С. 1-16. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n2/18povtpr.pdf>
16. Пономарьова Т. С. Договір як регулятор цивільних відносин. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 1. С. 152-157
17. Спасибо-Фатєєва І.В. Принцип свободи договору. Проблеми цивільного права і процесу: тези доповідей учасників науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті О.А. Пушкіна (м.Харків, 19-20 травня 2017 р.) URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/6.pdf

КЛАСИФІКАЦІЯ (СИСТЕМАТИЗАЦІЯ) ДОГОВОРІВ

☞ **Методичні рекомендації:** при вивченні даної теми, оскільки питання класифікації цивільно-правових договорів становлять предмет наукових дискусій з приводу обрання найоптимальнішого критерію для такого поділу, слід звернути увагу на різні підходи до класифікації договорів, а саме на класифікацію договорів за їх окремими властивостями, одноступеневу та багатоступеневу класифікації.

Одним із найпоширеніших способів класифікації цивільно-правових договорів є дихотомія - поділ на дві групи. При дихотомії обирається класифікаційний критерій у вигляді тієї чи іншої ознаки договору. До однієї групи відносяться договори, у яких ця ознака наявна, а до іншої – договори, де така ознака відсутня. За дихотомічним критерієм договори у підручниках з цивільного права поділяються на: двосторонні – односторонні (за наявністю прав та обов'язків між сторонами); оплатні – безоплатні (за наявністю зустрічного надання); реальні – консенсуальні (за моментом укладення договору) та інші.

Професор В.В. Луць класифікував договори за правовою метою та порядком розташування договорів у Цивільному кодексі України на: договори про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління (купівля - продаж, поставка, позика, контракція, міна, дарування, постачання енергетичних ресурсів); договори про передачу майна у тимчасове користування (майновий найм, оренда, побутовий підряд, безоплатне користування майном, лізинг тощо); про виконання робіт (побутовий підряд, підряд на капітальне будівництво, на виконання проектних та пошукових робіт); про передачу результатів творчої діяльності (авторські, ліцензійні договори, договори про передачу науково-технічної продукції); про передачу послуг (перевезення, страхування, доручення, комісії); про спільну діяльність (установчий договір, угоди про науково-технічне співробітництво).

При вивченні даної теми студенту необхідно проаналізувати такі класифікаційні утворення (форми) групування договорів, як рід, тип, підтип, вид та підвид договору. Під структурою системи договорів розуміють їх поділ на групи, типи та види. Групи зобов'язань володіють найвищою мірою спільності, зумовлюють найбільш істотні відмінності у їх правовому регулюванні. Групи поділяються на типи. Тип – це певна сукупність договірних зобов'язань, яка охоплює однорідну групу суспільних відносин і виражає істотні межі відповідних відносин. Типи договорів у свою чергу поділяються на види. Підстава для групування за видами договорів – це наявність сукупності сутнісних невід'ємних ознак. Саме вони дають можливість кваліфікувати договір і визначити його приналежність до певних договірних груп.

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Поняття та критерії класифікації цивільно-правових договорів. Значення систематизації договорів.
2. Дихотомічний спосіб класифікації договорів.
3. Багатоступенева класифікація цивільно-правових договорів.
4. Класифікація договорів за правовими наслідками, досягнення яких прагнуть учасники відносин (правовою метою).
5. Класифікація договорів залежно від сфери регулювання суспільних відносин.
6. Доктринальні питання систематизації договорів.

☑ **Основні поняття:** дихотомія, оплатний договір, алеаторний договір, комутативний договір, фідучіарний договір, альтернативний договір.

◆ **Завдання для самоконтролю**

1. Яке значення систематизації договорів?
2. В чому полягає дихотомічний спосіб класифікації договорів?
3. Класифікуйте договори за їх правовою метою.
4. Хто досліджував питання класифікації договорів в українській цивілістиці?
5. Чи тотожними є поняття «класифікація договорів» та «класифікація договірних зобов'язань»?
6. Розмежуйте ризикові (алеаторні) та неризикові (комутативні) договори.
7. Який договір називають фідучіарним?
8. Розмежуйте консенсуальний та реальний договори.
9. Проаналізуйте такі класифікаційні форми групування договорів як рід, тип, підтип, вид та підвид договору.
10. Розкрийте зміст понять «тип» і «вид» в багатоступеневій класифікації.

📖 **Індивідуальні завдання:**

1. Анотація наукових поглядів на тему: «Проблеми систематизації цивільно-правових договорів».
2. Реферат на тему: «Безоплатні договори в системі цивільно-правових договорів».
3. Реферат на тему: «Доктринальні підходи до багатоступеневої класифікації договорів».

✍ **Практичні завдання:**

Завдання 1. Підготуйте бібліографію наукових праць в яких досліджується проблематика класифікації договорів.

Завдання 2. Застосуйте дихотомічний спосіб класифікації до таких договорів: договір дарування, договір лізингу, договір перевезення пасажирів і багажу таксі, договір страхування, договір комерційної концесії, кредитний договір.

Завдання 3. Використовуючи багатоступеневу класифікацію цивільно-правових договорів визначте в ній місце договору факторингу.

📖 **Рекомендована література**

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Бервено С. М. Проблеми договірного права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
3. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
4. Договірне право в умовах ринкової економіки: Конспект лекцій / І.В. Жилінкова, В.І. Борисова, І.В. СпасибоФатеева та ін. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. 116 с. http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/168/1/DOGOVIR_2008.pdf
5. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
6. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

додаткова:

7. Вавженчук С.Я. Сутність та способи класифікації договорів. Проблеми законності. 2019. № 4. С. 58-65.
8. Вавженчук С. До питання класифікації договорів на односторонні та взаємні, відплатні й безвідплатні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 5-10. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/1.pdf>
9. Веретельник Л.К. Проблема систематизації договорів у цивільному праві. Форум права. 2011. № 1. С. 180-189

Семінарське заняття № 3 (2 год.)

ТИПИ ДОГОВОРІВ ТА ЇХ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

☞ **Методичні рекомендації:** ЦК України містить норми, які забезпечують правове регулювання окремих типів договорів щодо яких в доктрині права на сьогодні точаться дискусії щодо їх правової природи, змісту тощо. До таких договорів відносяться публічний та споживчий договори, договір приєднання, договір на користь третьої особи та інші.

При вивченні теми слід опрацювати публікації, які критично оцінюють необхідність закріплення у ЦК України конструкції публічного договору, підходи до розуміння сутності та ознак споживчого договору, наукові погляди на договір приєднання як окремий тип договору або спосіб укладення договору, підходи до розуміння конструкцій непоіменованого та змішаного договорів, їх місця в системі цивільно-правових договорів. Зверніть увагу, що публічний договір поєднує в собі публічні та приватні засади регулювання приватноправових відносин.

Згідно із ст. 634 ЦК України договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Укладаючи договір приєднання, друга сторона не може пропонувати свої умови.

В договорах на користь третьої особи боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена у договорі (ч. 1 ст. 636 ЦК України). Зверніть увагу, що в доктрині цивільного сьогодні переважає підхід відповідно до якого договір буде вважатися споживчим, якщо стороною такого договору буде фізична особа, яка придбаває товар, замовляє послугу, роботу тощо для особистих потреб.

⇒ Питання для обговорення:

1. Поняття, правова природа та особливості публічного договору.
2. Споживчий договір.
3. Договір приєднання: поняття, правова природа та особливості.
4. Договір на користь третьої особи.
5. Попередній договір. Розмежування попереднього договору та протоколу про наміри.
6. Непоіменовані договори. Змішаний договір.

☑ **Основні поняття:** публічний договір, споживчий договір, договір приєднання, договір на користь третьої особи, попередній договір, основний договір, непоіменований договір, змішаний договір.

◆ Завдання для самоконтролю

1. Який договір є публічним?
2. Дайте характеристику «споживчого» договору.
3. Який договір є договором приєднання?
4. Назвіть спільні та відмінні риси публічного договору та договору приєднання.
5. Які особливості договору на користь третьої особи?
6. Дайте визначення попереднього і основного договорів.
7. Дайте загальну характеристику «змішаного» договору.
8. Проведіть порівняльну характеристику поіменованого і непоіменованого договорів.

📖 **Індивідуальні завдання:**

1. Анотація наукових поглядів на тему: «Договір приєднання».
2. Реферат на тему: «Поняття, ознаки та порядок укладення споживчого договору».
3. Реферат на тему: «Змішаний і непоіменований договори: доктринальні підходи».

✍️ **Практичні завдання:**

Задача 1. За договором банківського вкладу Р. вніс на ім'я свого 10-річного сина 1 тис. грн. Через деякий час син звернувся в установу банку з вимогою по видачу йому цих грошей і нарахованих на них процентів.

Які права третіх осіб, на користь яких укладено договір банківського вкладу? Чи правомірні вимоги 10-річного сина?

Задача 2. ТОВ «Лісовик» і ПрАТ «Чайка» уклали попередній договір, в якому визначили, що основний договір вони укладуть впродовж дев'яти місяців з дня укладання попереднього. Погоджуючи зміст попереднього договору, сторони обговорили, але не внесли у текст договору умов щодо яких не знайшли єдиного бачення і вирішили остаточно домовитися при укладанні основного договору. Через півроку сторони вирішили продовжити роботу з оформлення договору, але укладання основного договору затягувалося. За місяць до закінчення терміну дії попереднього договору ТОВ «Лісовик» звернулося до господарського суду з позовом до ПрАТ «Чайка» про спонукання до укладання основного договору.

Про що повинні домовитися сторони при укладанні попереднього договору? Визначте характер і правові наслідки дій учасників щодо укладення попереднього договору. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. 16 вересня М. купив в універмазі костюм і черевики, попередньо примірявши їх і уважно обдивившись. Прийшовши додому, М. знову став приміряти костюм, але фасон і колір костюма йому не сподобався. Порадившись з батьком, М. вирішив поміняти костюм. Костюм М. більше не одягав. 20 вересня, повернувшись з роботи, М. спіткнувся на сходах, а потім виявив, що в одного із нових черевиків відривається підшва. 21 вересня М. прийшов в універмаг і вимагав обміняти костюм, а за черевики повернути гроші.

Адміністрація магазину обміняти костюм відмовилася, посилаючись на те, що костюм є доброякісним, відповідного розміру і ніяких важливих причин для обміну немає. Що стосується черевиків, то адміністрація згодилась взяти їх назад, але тільки в обмін на іншу пару.

Вирішіть спір. Чи має право М. обміняти доброякісний костюм, фасон і колір якого йому не сподобався? Які права має покупець у випадку виявлення в купленому взутті дефектів виробничого характеру?

Задача 4. При поселенні В. в готель, адміністратор надав формуляр договору, який потрібно було заповнити. Вважаючи окремі умови зайвими, В. відмовився його заповнювати і запропонував їх виключити. Адміністратор готелю пояснив, що вони не можуть змінювати умови договору для кожного проживаючого готелю, тому В. може поселитися в готель лише на умовах, вказаних у формулярі договору. В. не погодився, вказавши, що оскільки готель публічно пропонує свої послуги, то і договір повинен бути публічним. Договір запропонований готелем будь-яким чином прав В. не порушував і містив умови, звичайні для договорів такого виду.

Класифікуйте даний договір. Чи правомірні заперечення В.?

Рекомендована література

основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Банасевич І.І. Споживчий договір: поняття та ознаки. Науковий вісник публічного і приватного права. К.: Науково-дослідний інститут публічного права. 2018. Випуск 5. Том 1. С. 76-80. http://nvppp.in.ua/vip/2018/5/tom_1/18.pdf.
3. Бервено С. М. Проблеми договірної права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
4. Вакулович Е. В. Поняття «публічний договір» і «договір приєднання»: порівняльна характеристик. Право і суспільство. 2019. № 2. С. 24-30. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f27c7e85-bbb5-49e9-ad75-6cd8f7ee150c/content>
5. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
6. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
7. Кузьмич О. Я. Договір на користь третьої особи в цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
8. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
9. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

додаткова:

10. Вакулович Е.В. Класифікація публічних договорів. Проблеми цивільного права та процесу. Харків, 2019. С. 232-235. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/64.pdf
11. Добкіна К., Ключова Є. Місце попереднього договору в системі цивільно-правових правовідносин. Підприємництво, господарство і право. 2015. № 5. С. 8-11.
12. Лехкар О. В. Договір приєднання у цивільному праві України: автореф. дис....канд. юрид. наук. Харків. 2008. 17 с.
13. Лідовець Р. А. Змішані договори в цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук. Львів, 2005. 20 с.
14. Свиридчук С.М. Герасимчук Л.В. Виникнення прав третьої особи, на користь якої укладений договір. Журнал науковий огляд. 2017. № 10 (42). <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/viewFile/1355/1457>

Семінарське заняття № 4 (2 год.)

ДОГОВІР У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

 Методичні рекомендації: вивчення теми передбачає опрацювання основних джерел правового регулювання договірних відносин в ЄС, а саме: Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, Принципів міжнародних комерційних договорів (УНІДРУА), Принципів європейського договірної права (PECL), Регламенту ЄС «Про право, що застосовується до договірних зобов'язань» (Рим I). Необхідним є аналіз основних актів ЄС щодо порядку укладення договорів, умов їх дійсності та вимог до форми договору в праві ЄС. Опрацьовуючи нормативні акти

ЄС, зверніть увагу на положення, які на сьогодні імплементовані в українське законодавство.

⇒ Питання для обговорення:

1. Правове регулювання договірних відносин у праві ЄС. Регламенти та директиви ЄС, які регулюють договірні відносини.
2. Підходи до розуміння договору у праві ЄС.
3. Елементи свободи договору в праві ЄС: свобода у прийнятті рішення про укладення договору та виборі контрагента за договором; свобода визначення умов договору.
4. Порядок та загальні умови укладення договору у праві ЄС.
5. Зміст договору в праві ЄС. Обов'язкові умови договору в праві ЄС. Визначення умов договору взаємними діями сторін.

☑ **Основні поняття:** договір, оферта, акцепт, істотна умова договору, письмова форма договору в договірному праві ЄС.

◆ Завдання для самоконтролю

1. Назвіть основні джерела правового регулювання договірних відносин у праві ЄС.
2. Дайте загальну характеристику Регламенту ЄС «Про право, що застосовується до договірних зобов'язань (Рим I)».
3. Яке значення прецедентного права для регулювання договірних відносин у ЄС?
4. Як визначається договір у праві ЄС?
5. Розкрийте принцип «свободи договору» у праві ЄС.
6. Який порядок укладення договорів за законодавством ЄС?
7. Назвіть умови дійсності договорів, укладених за правом ЄС.
8. Яка форма договорів встановлена у законодавстві ЄС?
9. Розкрийте зміст поняття договірної відповідальності в праві ЄС.
10. Назвіть підстави виникнення договірної відповідальності у ЄС.
11. Що є підставою звільнення від договірної відповідальності за правом ЄС?

📖 Індивідуальні завдання:

1. Реферат на тему: «Свобода договору в праві ЄС».
2. Реферат на тему: «Умови правомірності договору в праві ЄС».
3. Реферат на тему: «Правові наслідки невиконання договірних зобов'язань в праві ЄС».

✍ Практичні завдання:

Завдання 1. Підготуйте таблицю нормативних актів ЄС, які регулюють договірні відносини, за датою їх прийняття.

Завдання 2. Проведіть порівняльний аналіз Принципів УНІДРУА і Принципів європейського договірного права.

📖 Рекомендована література

основна

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (набуття чинності для України 01.02.1991). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text

2. Про міжнародні договори: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV (дата оновлення: 15.03.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

3. Принципи міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT) від 01.01.1994р. (редакція 2016 року). URL: <https://www.lawanalytics.top/pages/uni/> (дата звернення: 20.08.2023)

4. Принципи європейського договірнього права (PECL). URL: <https://www.lawanalytics.top/pages/pecl/>

5. Про право, що застосовується до договірних зобов'язань (Рим I): Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського Парламенту та Ради від 17 червня 2008 року. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008R0593> (дата звернення: 20.08.2023)

6. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 червня 2014 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text / <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu>

7. Принципи європейського договірнього права. Коментарі та рекомендації / пер. з англ. ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД». К.: Асоціація «ЗЕД», 2013. 304 с. URL: https://www.zed.ua/images/files/PECL_short.pdf

8. Єфремова І.І., Ломакіна І.Ю. Принципи свободи договору і рівності сторін у договірному праві України та ЄС. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 2(54) 2022. С. 60-66. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/264404/260521>

9. Ханік-Посполітак Р.Ю. Принцип свободи договору в європейському праві. Наукові записки. Юридичні науки. 2006. Том 53. С. 128-130

10. Ватрас В.А. Особливості системи джерел приватного права Європейського Союзу. Університетські наукові записки. 2013. №1(45). С.94-100.

додаткова:

11. Алексєєнко І.Г. Особливості та істотні умови принципів європейського договірнього права. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2015. № 6. С. 120-125. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2015/19.pdf

12. Договірне (контрактне) право в сучасному європейському праві: курс лекцій /Р.М. Достдар, О.А. Ломакіна, О.В. Минькович-Слободяник, О.О. Мазіна; за ред. Р.М. Достдар. Миколаїв: ФМП, 2021. 155с. URL: <http://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b6bd516-bd3c-4453-a628-9e3ee7569451/content>

13. Менджул М. В. Свобода договору та її межі: відповідність цивільного законодавства України європейським підходам. Науковий вісник Ужгородського Національного університету, 2022. С. 114-117. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254534/251755>

14. Расько Ю.О. Види обмежень свободи договору за законодавством України та Європейських держав. Нове українське право, Вип. 2, 2022. С. 251-255. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/259/237>

15. Яримович У.В. Форма та порядок укладення договору в праві ЄС і в праві України: порівняльний аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право.2017. випуск 42. С.103-108. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33309/1/ФОРМА%20ТА%20ПОРЯДОК%20УКЛ%20АДЕННЯ%20ДОГОВОРУ%20В%20ПРАВІ%20ЄС.pdf>

16. Черняк О.Ю. Форма договору в контексті європеїзації цивільного законодавства України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 56. С. 117-120. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc56/25.pdf>

17. Святун О. В. Вирішення спорів в праві ЄС. Конспект лекцій. - Київ: Інститут міжнародних відносин. 2020. 124 с. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/21755/mod_book/chapter/768/Конспект%20лекцій_укр%20Святун.pdf

18. Черняк О. Ю. Форма договору в контексті європеїзації цивільного законодавства України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 56. С.117-120

19. Reinhard Zimmermann. The Significance of the Principles of European Contract Law. European Review of Private Law (ERPL), Vol. 28, No. 3, pp. 487-496. September 2020. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3796308#

ДОГОВІР ЯК ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ

☞ **Методичні рекомендації:** при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що договір як юридичний факт є підставою виникнення договірних правовідношення. Відтак договір повинен відповідати основній ознаці юридичних фактів – здатності породжувати правові наслідки (права та обов'язки). Відповідно договір як правочин перебуває в одному рядку з односторонніми правочинами, деліктами, юридичними вчинками та іншими юридичними фактами. До ознак договору як юридичного факту відносять: по-перше, спрямованість спільних дій на досягнення певних цивільно-правових результатів, а саме на встановлення, зміна або припинення суб'єктивних цивільних прав та обов'язків однієї чи всіх сторін договору; по-друге, наявність єдиного волевиявлення двох або більше сторін, що виражає їх загальну волю. Висновок про те, що для домовленості потрібна єдність волі обох сторін, а також єдність волі і волевиявлення кожного учасника впливає з п. 4 ст. 202, п. 3 ст. 203, п. 1 ст. 215 (відсутність єдності волевиявлення сторін тягне за собою не укладення договору, а не відповідність волевиявлення учасника його внутрішній волі є підставою недійсності правочину). Більшість вчених сходяться, що способи волевиявлення можуть бути згруповані за трьома групами: 1) безпосереднє волевиявлення, яке здійснюється в усній або письмовій (електронній) формі; 2) непряме волевиявлення, в якому особа, яка бажає укласти правочин, вчиняє дії, зі змісту яких виразно видно намір укласти правочин. Такі дії зветься конклюдентними; 3) волевиявлення волі може прийняти форму мовчання.

Документом, у якому втілюється воля сторін (сторони) правочину, можуть бути й така форма її фіксації, як довіреність (ч. 3 ст. 244 ЦК країни), страхове свідоцтво (поліс, сертифікат) (абз. 2 ч. 1 ст. 982 ЦК України), ощадна книжка (ст. 1064 ЦК України), ваучер (ст. 23 Закону України «Про туризм») тощо. Вказані документи не є договорами, але, безперечно, доводять наявність між особами договірних правовідносин, адже вони видаються на виконання умов відповідного договору. Наприклад, на виконання договору доручення довіритель повинен видати повіреному довіреність (ст. 1003, ч. 1 ст. 1007 ЦК України).

При підготовці питання «Співвідношення понять «неукладений», «нечинний» і «недійсний» договір» необхідно проаналізувати доктринальні підходи щодо розмежування зазначених понять. Опрацьовуючи питання «Визнання договору недійсним. Правові наслідки недійсності договору» зверніть увагу на те, що для застосування правових наслідків недійсності договору (незалежно чи це нікчемний, чи оспорюваний договір) передбачається лише один порядок – судовий.

Двостороння реституція є загальним правилом майнових наслідків недійсного договору, що застосовується завжди, якщо законом не встановлені особливі умови їх застосування або особливі правові наслідки окремих видів недійсності договорів. У разі, коли сторони, вчинивши правочин, ще не приступили до його виконання, правочин лише визнається недійсним у порядку, визначеному законом. **Правові наслідки недійсності правочину, який вже виконано повністю або частково** (ст. 216 ЦК України): 1) двостороння реституція - повернення сторін правочину у той майновий стан, в якому вони перебували до його вчинення, тобто повернення кожною зі сторін недійсного правочину другій стороні у натурі всього, що вона одержала на його виконання; *за неможливості такого повернення*, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі — відшкодування вартості того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування;

- 2) відшкодування збитків, завданих стороні правочину або третій особі;
- 3) відшкодування моральної шкоди.

⇒ Питання для обговорення:

заняття перше

1. Поняття договору як юридичного факту. Воля та волевиявлення в договорі.
2. Зміст договору як юридичного факту. Істотні, звичайні та випадкові умови договору.
3. Порядок і способи укладення договору. Загальний порядок укладення договору.
4. Умови правомірності договору.
5. Особливості укладення окремих видів договорів.

заняття друге

6. Недійсні договори: поняття та види.
7. Правові наслідки недійсності договору.
8. Співвідношення понять «неукладений», «нечинний» і «недійсний» договір.
9. Форма договору та правові наслідки її недотримання при укладенні договору.
10. Електронний договір: поняття, порядок укладення та підписання.

☑ **Основні поняття:** правочин, конклюдентні дії, воля, волевиявлення, аукціон, конкурс, двостороння реституція, електронний договір.

◆ Завдання для самоконтролю

1. Назвіть основні ознаки договору як юридичного факту.
2. Як визначається зміст договору як юридичного факту?
3. Охарактеризуйте істотні, звичайні та випадкові умови договору.
4. Як співвідносяться поняття порядок та спосіб укладення договору?
5. Які Ви знаєте способи укладення договорів?
6. В якій формі може укладатися договір?
7. У чому полягає відмінність між поняттями «неукладений», «нечинний» і «недійсний» договір?
8. Який договір – правочин є нікчемним?
9. В яких випадках наслідком недійсності договору-правочину є відшкодування моральної шкоди?
10. Дайте визначення двосторонньої реституції.

📖 Індивідуальні завдання:

1. Анотація наукових поглядів на тему: «Електронний договір»
2. Реферат на тему «Правове регулювання укладення договорів на біржах».
3. Презентація на тему: «Договір як підстава виникнення договірних зобов'язань».
4. Реферат на тему: «Правові наслідки визнання договору недійсним та неукладеним».

✍ Практичні завдання:

заняття перше

Задача 1. Ф. усно домовилася про продаж гаража сусідці О. Ціна договору становила 30 тис. грн. Наступного дня Ф. передумала і зажадала оформити договір у письмовій формі та нотаріально посвідчити. Однак, О. сказала, що відмовляється від укладення договору і повернула кошти сусідці. Ф. звернулася до суду з вимогою визнання договору дійсним та вимогою зобов'язати О. укласти договір із дотриманням форми, передбаченої законом.

В яких випадках допускається визнання договору дійсним? Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте

Задача 2. Л. здала свою шубу в гардероб театру і отримала жетон. Після перегляду вистави за пред'явленим жетоном їй видали чуже пальто. Л. впізнала свою шубу під іншим номером, її покази підтверджували чоловік та подруга. Працівник гардеробу відмовився видати шубу.

Які правовідносини виникли між театром і Л.? У якій формі укладається договір зберігання? Чи допускаються покази свідків щодо речей, зданих на тимчасове зберігання? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. О. запропонував своєму знайомому А. придбати у нього картину відомого художника. Наступного дня А. направив О факсом відповідь, в якій містилася згода купити картину та вказувалася ціна купівлі. Через п'ять днів О. повідомив А., що згодний продати йому картину, але за ціною на 25% більше, ніж ціна, запропонована А. Останній не погодився, зазначивши, що, на його думку, договір вже укладений на умовах, що містяться у його факсимільному повідомленні, яке є акцептом.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

Чиї дії в даному випадку можна розглядати як оферту і акцепт? Чи є договір укладеним? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. В магазині «Торговий центр» покупець придбав холодильник марки «Samsung» і оплатив його доставку. В результаті перевезення холодильник був пошкоджений. Покупець відмовився прийняти холодильник і вимагав від дирекції магазину безоплатно усунути недоліки. Директор відмовився, посилаючись на те, що договір вважається укладеним з моменту оплати товару покупцем і продавець не несе відповідальності за недоліки, які виникли після оплати товару.

Вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте. З якого часу договір купівлі-продажу вважається укладеним?

заняття друге

Задача 5. І. вирішила подарувати квартиру своїй неповнорідній сестрі в честь її вісімнадцятиріччя та звернулася до нотаріуса за консультацією щодо визначення розміру податку, який необхідно буде сплатити при укладенні відповідного договору. Дізнавшись, що податок при укладенні договору дарування вищий у порівнянні із договором купівлі-продажу вирішила квартиру передати сестрі у власність шляхом укладення договору купівлі-продажу. Нотаріус дізнавшись, що передача квартири відбулась шляхом купівлі-продажу підготував документи для визнання договору недійсним.

Чи правий нотаріус у своїх діях? Назвіть правові наслідки недійсності договору? Як співвідносяться поняття «недійсний» та «нікчемний» договір?

Задача 6. 01 вересня 2015 р. С. купив у П. стіл за 600 грн. Гроші за стіл С. вручив у той самий день, про що П. видав йому розписку. Оскільки С. поспішав, бо від'їжджав у термінове відрядження, вони домовилися, що він забере стіл через 5 днів після повернення з відрядження. 6 вересня, коли С. прийшов до П., щоб забрати річ, останній відмовив йому та запропонував забрати 600 грн., заявивши, що два дні тому він продав стіл Р. за 650 грн., а оскільки він власник, то вправі сам вирішувати, кому продавати свою річ. С. звернувся до суду з вимогою про передачу придбаної речі.

Яке рішення має прийняти суд? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. 20 листопада 2019 року між ФО-підприємцем І. та ТОВ «Веселка» було укладено безстроковий договір оренди комерційного приміщення загальною площею 68 м.кв. У травні 2020 року ТОВ було реорганізовано і перейшло за розподільчим балансом до ПП «Квант». Після цього ПП «Квант» звернулося до ФО-підприємця І. з вимогою про визнання договору оренди недійсним та звільнення приміщення. Останній від виконання даної вимоги відмовився, адже усі умови договору виконував добросовісно.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір. Назвіть правові наслідки недійсності договору.

Задача 8. За усною домовленістю між В. та сином її давніх приятелів Я., останній зобов'язувався надавати В. довічне утримання (купувати продукти харчування, сплачувати комунальні послуги та нести інші витрати). Натомість В. обіцяла безоплатно передати йому у власність 3-х кімнатну квартиру у середмісті м. Києва. Через 4 роки В. поставила Я. до відома, що вона бажає продати квартиру далекій родичці за вигідну плату. Я. звернувся за консультацією в адвокатську контору: **Які його права на квартиру?**

Рекомендована література

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Васильєва В.В. Договір як підстава виникнення цивільно-правового зобов'язання: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
3. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
4. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
5. Договірне право в умовах ринкової економіки: Конспект лекцій / І.В. Жилінкова, В.І. Борисова, І.В. СпасибоФатєєва та ін.; За заг. ред. І.В. Жилінкової, В.І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. 116 с.
http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/168/1/DOGOVIR_2008.pdf
6. Мічурін Є.О. Техніка складання договорів: Навч.-практ. посіб. Х. : Юрсвіт, 2006. 536 с.
7. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.
8. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.

додаткова:

9. Бахаєва А. С. Воля та волевиявлення під час укладення правочинів. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідження молодих вчених: матеріали наук.- практи. конференції (Харків, 17 травня)*. 2017. С. 17-22
10. Васильєва В.В. Місце договору у системі юридичних фактів та встановлення його ознак. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 28. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. С. 88-94
11. Родоман Т. О. Оферта і акцепт як самостійні елементи в процесі укладення договору: від теорії до судової практики. *Судова апеляція. Цивільне право і цивільний процес*. 2016. № 3 (44). С. 92-100

12. Таран О. С. Пропозиція укласти багасторонній договір (цивільно-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Вип. 38. С. 98-100
13. Пилипенко С. Особливості правового регулювання відносин за договором, укладеним в електронній формі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 48-53
14. Пономарьова Т. С. Деякі аспекти укладання договору з порушенням письмової форми. *Цивільне право і процес. Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 29-32
15. Вавженчук В. Деякі ознаки договору як юридичного факту та договору-правовідношення. *Цивільне право і процес. Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 6-11
16. Теремецький В.І., Гуц Н.Г. Новації у порядку укладення цивільно-правового договору. Наукові записки. Серія Право. 2022. Випуск 12. С. 176-181. URL: <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/137/121>

Семінарське заняття № 7-8 (4 год.)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВІРНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що договір-правочин і договірне правовідношення є самостійними явищами, але тісно пов'язаними між собою. На підставі укладеного договору-правочину виникає договірне зобов'язання. Правовідношення, що виникає з договору поглинається загальним поняттям «зобов'язання». Відповідно до ч. 1 ст. 509 ЦК України зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зміст договору як правочину визначає специфіку конкретного договірного зобов'язання. Неправильно вважати договір-правочин і договір-правовідношення різними сторонами одного явища. Зазначені поняття співвідносяться як підстава та наслідок.

Динаміка договору передбачає його укладення, виконання, зміну та припинення. Зверніть увагу, що без стадії виконання договору, укладення будь-якого договору втрачає сенс. Стадія зміни договору буде присутньою у динаміці договору тільки у разі, якщо на стадії виконання сторони вносили у договір зміни. Зміна умов договору може створити додаткові або припинити існуючі права та обов'язки боржника та кредитора, перенести строк виконання, змінити спосіб виконання тощо. Право на зміну договору є логічним продовженням свободи сторін на вступ у договірні відносини. Припинення договору – це вичерпання прав та обов'язків сторін за договором, втрата договірних відносин між сторонами договору на майбутнє з будь-яких причин (залежних від волі осіб – учасників договору, інших осіб чи незалежних від їхньої волі) й у будь-який час. Фактично стадія виконання договору – це виконання договірного зобов'язання, що виникло з укладеного договору. У разі невиконання чи неналежного виконання договірного зобов'язання, що виникло із договору, останній переходить у стадію порушеного договірного права. Елементами належного виконання договірного зобов'язання є суб'єкти виконання, час і спосіб

виконання, місце виконання та строк виконання договірних зобов'язань.

При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на доктринальні підходи до співвідношення понять 1) «виконання договору» та «припинення договору»; 2) «припинення зобов'язання» та «припинення договору»; 3) «припинення договору», «розірвання договору» і «відмова від договору».

⇒ Питання для обговорення:

заняття перше

1. Договірне зобов'язання: поняття, суб'єкти та зміст.
2. Участь третіх осіб у зобов'язанні.
3. Правові форми зміни суб'єктного складу договірних зобов'язань.
4. Договірні способи заміни сторони у зобов'язанні. Договори з відступлення права вимоги (цесії). Договори про заміну боржника (переведення боргу).
5. Види забезпечення виконання договірних зобов'язань.

заняття друге

6. Поняття та загальні умови виконання договірних зобов'язань.
7. Елементи належного виконання договірних зобов'язань. Підтвердження виконання договірних зобов'язань.
8. Поняття та класифікація підстав припинення договірних зобов'язань.
9. Співвідношення понять «припинення зобов'язання», «припинення договору», «розірвання договору» і «відмова від договору».
10. Підстави та порядок відмови від договору.
11. Поняття, ознаки та правові наслідки розірвання договору.

☑ **Основні поняття:** суброгація, регрес, цесія, активна множинність, пасивна множинність, прощення боргу, новація, відступне неналежне виконання, припинення зобов'язання, припинення договору, розірвання договору, відмова від договору.

◆ Завдання для самоконтролю

1. Які форми участі третіх осіб у договірному зобов'язанні передбачені цивільним законодавством?
2. Що таке множинність осіб у зобов'язанні?
3. Які підстави заміни кредитора у договірному зобов'язанні передбачені цивільним законодавством?
4. Як відбувається відступлення права вимоги?
5. Яка відмінність суброгації від регресних зобов'язань?
6. В чому полягає принцип належного виконання зобов'язання?
7. Назвіть відмінність між активною та пасивною множинністю.
8. Що таке новація?
9. Дайте характеристику цесії.
10. Які підстави припинення договірних зобов'язань?
11. Які правові наслідки розірвання договору?
12. Охарактеризуйте характерні ознаки «розірвання договору».
13. Як співвідносяться поняття «припинення договору» та «припинення зобов'язання»?

📖 **Індивідуальні завдання:**

1. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Припинення договірних зобов'язань» та їх коротка анотація.
2. Реферат на тему: «Відмова від договору і розірвання договору: порівняльна характеристика».
3. Реферат на тему: «Припинення договірних зобов'язань, незалежно від волі сторін»

4. Презентація на тему: «Правові форми зміни суб'єктного складу договірних зобов'язань».

✍ **Практичні завдання:**

заняття перше

Задача 1. Договір купівлі-продажу між ТОВ «Альфа» (продавець) і ТОВ «Вега» (покупець) передбачав 30% попередню оплату. Гроші ТОВ «Альфа» були перераховані засновником ТОВ «Вега» М. Після цього М. звернувся до ТОВ «Альфа» з вимогою про передачу йому товару. ТОВ «Альфа» відмовилося, стверджуючи, що виконання частини зобов'язання третьою особою не є підставою для заміни сторони в зобов'язанні.

Вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте. Чи змінилася б ситуація, якби М. сплатив 100% вартості товару?

Задача 2. М. домовився з трьома студентами будівельного інституту, що під час його відпустки з 20 червня до 15 липня вони відновлять паркан на дачі М. Як аванс він виплатив студентам 500 грн. які вручив одному зі студентів 5 червня. Проте в обумовлений термін робота не була виконана, оскільки двоє з трьох студентів (у тому числі і той, якому було вручено гроші) виїхали з міста на відпочинок у Карпати.

До кого М. може звернути вимогу про повернення авансу?

Чи має він право на відшкодування моральної шкоди? Чи може бути припинене це зобов'язання прощенням боргу?

Чи змінилося б рішення, якби студенти з'явилися до замовника, але не виконали роботу через його відсутність? Чи зміниться рішення по суті, якщо було видано не аванс, а завдаток?

Задача 3. Для придбання мотоциклу у К. не вистачало 10 тис. грн. Він позичив цю суму у свого дядька Р., оформивши ці відносини договором позики. Строк повернення позики — 1 рік. Через 6 місяців після укладення договору Р. помер. У заповіті єдиним спадкоємцем зазначався його племінник.

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. Власник однокімнатної квартири Д. позичив 5 тис. грн своєму сусіду К., що проживає поверхом нижче на ремонт кухні уклавши договір позики у письмовій формі. Однак відразу після завершення ремонту у Д. сталася поломка каналізації, у результаті якої останній залив водою квартиру свого сусіда К. Відповідно К. відмовився віддавати кошти через те, що йому прийдеється робити ремонт повторно.

Вирішіть справу. Який спосіб та форму захисту можна застосувати? Які Ви знаєте способи захисту порушеного договірною праву

заняття друге

Задача 5. П. позичив у Є. 20 тис. гривень строком на один рік, але у визначений строк грошей не повернув. Через шість місяців після настання строку виконання договору Є. звернувся з позовом до суду про стягнення з П. 20 тис гривень та 3% річних за час прострочення. П. погодився повернути кошти, однак відмовився від сплати процентів, адже вважав що зобов'язання повинно було бути виконане за місцем проживання боржника, і він чекав що Є. прийде до нього додому за коштами.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

За яким місцем зобов'язання повинно було бути виконаним у даній ситуації?

Як визначається місце виконання зобов'язання якщо воно не встановлено у договорі?

Задача 6. За договором поставки Постачальник зобов'язувався передати Покупцеві товар, а Покупець оплатити його на умовах 100% попередньої оплати. Покупець оплатив товар, але у зв'язку із істотною зміною цін на ринку Постачальник відмовився поставити товар і повернув Покупцю гроші. Покупець гроші прийняв. Після цього Покупець звернувся до Постачальника з вимогою про передачу товару. Останній відмовився, мотивуючи це тим, що Покупець прийняв повернуті гроші, а отже, погодився припинити зобов'язання.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

Задача 7. За договором безстрокової ренти М. передав безоплатно у власність Н. автомобіль, а Н. зобов'язувався виплачувати рентні платежі у сумі 600 грн. щомісячно. Згодом автомобіль був викрадений у Н. і тому він відмовився від подальшої виплати рентних платежів.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

Хто несе ризик випадкового знищення або пошкодження майна, переданого під виплату ренти? Які підстави відмови від договору?

Задача 8. К. у березні 2017 р. пред'явила до М. позов про визнання недійсним договору дарування та його виселення з її будинку. В позові К. вказала, що 27 січня 2017р. вона уклала договір з відповідачем про передачу йому половини належного їй будинку на умовах довічного утримання. Договір був нотаріально посвідчений, однак М не виконує взятих на себе зобов'язань по її утриманню.

Яке рішення повинен ухвалити суд? Відповідь обґрунтуйте.

📖 Рекомендована література

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
3. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
4. Договірне право в умовах ринкової економіки: Конспект лекцій / І.В. Жилінкова, В.І. Борисова, І.В. СпасибоФатєєва та ін.; За заг. ред. І.В. Жилінкової, В.І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. 116 с.
http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/168/1/DOGOVIR_2008.pdf
5. Оновлення договірного регулювання приватноправових відносин в Україні: монографія / за заг. ред. А.Б.Гриняка, О.О.Кота, М.Д.Пленюк. Київ. НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2020. 408 с.
6. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.
7. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
8. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Харків: ФО-П Лисяк Л. С., 2012. 736 с

додаткова:

9. Андреева О. Цивільно-правова характеристика ризику неможливості виконання договірної зобов'язання: поняття та практичне значення. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 5. С. 45-48.
10. Бобешко О. О. Особливості розірвання договорів за законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 5-8
11. Голубева Н. Ю. Характеристика елементів зобов'язання. Актуальні проблеми держави і права. 2011. С. 468- 474. <http://www.apdp.in.ua/v59/65.pdf>
12. Голубева Н. Ю. Вимоги до об'єкта зобов'язальних правовідносин. Наукові праці НУ ОЮА. С. 363 – 374. URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom13/38.pdf>
13. Гончаренко В. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 100-107
14. Гринько Р.В. Щодо питання про виконання цивільно-правового зобов'язання. *Часопис цивілістики*. 2016. Випуск 21. С. 37-42. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8766/37-42.pdf?se>
15. Кузнєцова Н.С., Коструба А.В. Проблемні аспекти моменту виникнення цивільно-правових зобов'язань за договором позики. *Закон і Бізнес*. 35 (1333). 2017. URL: <http://zib.com.ua/ua/130166-problemni-as>
16. Слома В. М. Види множинності осіб на стороні боржника у цивільно-правовому зобов'язанні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. С. 73-76
17. Слома В. М. Елементи цивільно-правового зобов'язання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 2 (10). С. 79-82
18. Слома В. М. Треті особи як суб'єкти цивільно-правових зобов'язань. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 105-110
19. Слома В.М. Суб'єкти цивільно-правових зобов'язань. *Юридичний вісник*. 2016. 3(40). С. 113-117. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2016/statji_n3_40_2016/20.pdf
20. Труфанова Ю. Підстави припинення договору: теоретико-практичні особливості. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1 (17). С. 102-106

Семінарське заняття № 9 (2 год.)

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що договірна відповідальність завжди є санкцією за порушення договірної зобов'язання. Під договірною відповідальністю розуміють відповідальність, що настає у випадках невиконання і неналежного виконання зобов'язання, що виникло з договору. За недоліки проданої речі перед покупцем - фізичною особою, що відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» визнається споживачем, відповідають як її продавець, так і виготовлювач речі. Але продавець несе перед споживачем договірну відповідальність (на підставі договору купівлі-продажу), а виготовлювач — позадоговірну (на підставі Закону України «Про захист прав споживачів»). У першому випадку форми й розмір відповідальності встановлюються як законом, так і договором, а у другому - лише законом.

Відносини цивільно-правової відповідальності регулюються нормами, які закріплені у ст.ст.22 «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди», 23 «Відшкодування моральної шкоди», у главах 51 «Правові наслідки порушення зобов'язання», 82 «Відшкодування

шкоди» ЦК України та іншими нормами, які знаходяться в різних розділах ЦК України.

Підставою виникнення цивільно-правової відповідальності у сфері договірних зобов'язань є вчинення правопорушення, яке полягає у протиправному порушенні суб'єктивного права кредитора в результаті невиконання (неналежного виконання) зобов'язання боржником. Умови відповідальності: 1) протиправна поведінка боржника; 2) наявність шкоди; 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою; 4) вина боржника.

⇒ Питання для обговорення:

1. Сутність поняття «порушення» договірної зобов'язання. Правові наслідки порушення договірної зобов'язання.
2. Поняття договірної відповідальності як виду цивільно-правової відповідальності. Принципи договірної відповідальності
3. Види договірної відповідальності.
4. Умови відповідальності за порушення договірних зобов'язань
5. Форми договірної відповідальності.

☑ **Основні поняття:** договірна відповідальність, вина, причинний зв'язок, шкода, моральна шкода, реальні збитки, упущена вигода.

◆ Завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення договірної відповідальності.
2. Які існують підходи до розуміння цивільно-правової відповідальності в доктрині цивільного права?
3. Яке порушення договору визнається істотним?
4. Розкрийте зміст поняття «порушення договірної права».
5. Назвіть умови договірної відповідальності.
6. Що є підставою договірної відповідальності?
7. Які підстави для зменшення розміру відповідальності боржника?
8. Хто із українських цивілістів досліджував договірну відповідальність?
9. Які є підстави звільнення від договірної відповідальності?

📖 Індивідуальні завдання:

1. Презентація на тему: «Солідарна відповідальність у договірному праві».
2. Реферат на тему: «Відповідальність юридичних осіб за невиконання договірних зобов'язань».
3. Реферат на тему: «Відшкодування моральної шкоди в договірному праві».

✍ Практичні завдання:

Задача 1. Між С. та будівельною компанією ПрАТ «Метр» був укладений договір згідно з яким на земельній ділянці, що належить С. на праві власності, було збудовано складські приміщення, що були прийняті С. у визначений договором строк – 26 червня 2011 року. Через деякий час С. виявив недоліки у конструкції складських приміщень. 12 травня 2012 року він звернувся до ПрАТ «Метр» з вимогою усунення недоліків. ПрАТ «Метр» відмовило, посилаючись на те, що С. пропустив строк на пред'явлення такої вимоги. С. звернувся до суду для захисту своїх прав.

Яким буде рішення суду? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. ПАТ «Нібулон» за договором складського зберігання зберігало зерно на елеваторі. Строк зберігання був визначений «до початку посівної». Коли ПАТ «Нібулон» звернулося з вимогою про видачу зерна, то виявилось, що на елеваторі немає відповідної кількості зазначеного у договорі сорту пшениці та жита.

Представникам ПАТ «Нібулон» було запропоновано приїхати пізніше, оскільки очікувалося поновлення запасів зерна з резерву.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір. Які особливості зберігання речей, визначених родовими ознаками?

Чи матиме ПАТ «Нібулон» право на відшкодування неодержаних доходів, якщо посівну не буде проведено вчасно?

Задача 3. ПрАТ «Київбуд» (Покупець) і ТОВ «Постач» (Постачальник) укладений договір поставки залізобетонних конструкцій. Яких-небудь санкцій за невиконання (неналежне виконання) сторонами своїх зобов'язань договір поставки не містить.

Яку відповідальність і на підставі якої норми закону понесе Покупець у випадку затримки оплати товару?

Задача 4. Торговельна організація «Господар» відповідно до договору поставки, який вона уклала з акціонерним товариством «Газоапарат», попередньо повністю оплатила поставку партії побутових газових плит. Після одержання товару під час підготовки його до продажу виявилось, що 40 плит є некомплектними. Торговельна організація «Господарка» склала відповідний акт і відправила ці плити назад постачальнику. У претензії, що була направлена постачальнику, були поставлені такі вимоги:

- 1) поставити їй 40 плит повністю укомплектованими;
- 2) перерахувати на рахунок фірми вартість відправлених назад плит;
- 3) відшкодувати втрати на повернення плит назад;
- 4) оплатити штраф за поставку 40 некомплектних плит.

Які санкції за порушення зобов'язань передбачені чинним законодавством? Які вимоги до виконання зобов'язань були порушені у даному випадку? Коли можна стягнути штраф за порушення зобов'язання? Чи підлягають задоволенню вимоги торговельної організації «Господарка»? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. М. замовила в ательє з власного матеріалу пальто. Напередодні видачі готового пальто в ательє внаслідок замикання електропроводки сталася пожежа. Пальто було знищено, як і інше майно, що знаходилося в ательє.

Чи М. має право вимагати відшкодування вартості матеріалу? Чи вправі ательє вимагати оплату за виконану роботу? Чи зміниться вирішення питання, якщо: 1) матеріал належав ательє; 2) М. вчасно не забрала готовий виріб, а звернулася через тиждень після обумовленого строку.

Завдання 6. Молокозавод повинен був поставити магазину продукти 2 травня 2018 р. на суму 30 тис. грн. Внаслідок негоди, а саме сильних дощів, які 2 травня 2018 р. спричинили розмиття частини дороги, молочні продукти не були доставлені до магазину. Договором, який був укладений між магазином і молокозаводом, за не поставку продукції була передбачена неустойка у вигляді штрафу. Магазин пред'явив заводу претензію, в якій вимагав сплатити суму штрафу за не поставку товару. Завод відмовився задовольняти вимоги магазину, посилаючись на те, що його вини у цьому немає.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

Рекомендована література

основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
3. Договірне право в умовах ринкової економіки: Конспект лекцій / І.В. Жилінкова, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва та ін.; За заг. ред. І.В. Жилінкової, В.І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. 116 с.
http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/168/1/DOGOVIR_2008.pdf
4. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
5. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

додаткова

6. Верховець А.А. Цивільно – правова відповідальність за порушення умов договору: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2010. 18 с.
7. Гриценко Г. Субсидіарна відповідальність крізь призму множинності осіб у зобов'язанні. Юридичний вісник. 2019. № 4. С. 223-228
8. Єфремова І.І. Особливості відповідальності учасників багатосторонніх договорів. *World Development of Science and Technology: the 2nd International scientific and practical conference (Chicago, May 18-19, 2020)*. 2020. С. 127-132
9. Мартинюк Л. П. Відшкодування збитків як правовий наслідок порушення договорів за законодавством України, Німеччини та Франції. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Правознавство*. 2017. Вип. 2 (31). С. 64-75
10. Пучковський С. Про реалізацію видів забезпечення як правові наслідки порушення договірних зобов'язань. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2019. С. 105-107
11. Слома В. М. Відповідальність у зобов'язаннях з множинністю осіб: окремі цивільно-правові аспекти. *Модернізація цивільно-правової відповідальності (Матвєєвські цивілістичні читання) : матер. міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 18.10.19 р.)*. 2019. С.272-274

Семінарське заняття № 10 (2 год.)

ДОГОВІР У РЕЧОВОМУ ПРАВІ

 Методичні рекомендації: Загальновідомий постулат цивільного права про те, що реалізація речових прав опосередковує статику, а зобов'язальних прав – динаміку цивільних відносин, не виключає взаємопов'язаності цих груп цивільних прав у цивільному обороті майна¹. За цивільним законодавством України конструкція договору використовується для набуття, переходу та припинення речових прав. Насамперед, правова конструкція договору забезпечує набуття та перехід права власності. З аналізу положень книги 3 ЦК України випливає, що конструкція договору також використовується під час реалізації права спільної власності та як

¹ Харченко Г. Перехід речових прав за договором (каузальна та абстрактна моделі). Підприємництво, господарство і право. 2019. № 1. С.45-49. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/9.pdf>

підстава виникнення речових прав на чуже майно. У книзі 3 ЦК України про договір як підставу набуття права власності йдеться у ст.334, яка визначає момент набуття права власності за договором. З огляду на те, що ризик випадкового знищення та пошкодження майна, за загальним правилом, покладається на власника, положення цієї статті мають вагоме значення для вирішення спорів з цього питання. До групи договорів про передачу майна у власність відносяться договір купівлі-продажу, поставки, дарування, контрактації сільськогосподарської продукції, постачання теплової та електричної енергії та інші.

Договір про встановлення сервітуту укладається в письмовій формі з наступною державною реєстрацією сервітуту. Предметом договору є право обмеженого користування чужим нерухомим майном та його обсяг. Об'єктом договору – нерухоме майно щодо якого встановлено сервітут.

Форма договору емфітевзису проста письмова. Предметом є право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, об'єктом земельна ділянка, передана у користування для сільськогосподарських потреб.

На договір про встановлення суперфіцію поширюються положення ЦК України щодо загальних вимог, додержання яких є необхідним для чинності правочину, поняття договору, презумпції оплатності договору, укладення та форми договору (статті 203, 626, 638-650 ЦК країни). На суперфіцій, як різновид речового права, не поширюються положення ЦК України про зміну та розірвання договору (статті 651-654 ЦК України)².

⇒ Питання для обговорення:

1. Договір як підстава набуття права власності.
2. Договірне регулювання відносин власників спільного майна:
  - договір про порядок володіння та користування спільним майном;
  - договір про виділ у натурі частки з нерухомого спільного майна;
  - договір про поділ нерухомого майна, що є у спільній сумісній власності.
3. Договір як підстава виникнення речових прав на чуже майно:
  - договір про встановлення сервітуту;
  - договір емфітевзису;
  - договір про встановлення суперфіцію.

☑ **Основні поняття:** договір купівлі-продажу, спільна власність, договір емфітевзису, договір про встановлення суперфіцію.

◆ Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність договору як підстави набуття права власності.
2. З якого моменту виникає право власності на майно, набуте за договором?
3. Що є предметом договору про встановлення суперфіцію?
4. На який строк може укладатися договір емфітевзису?
5. Що є об'єктом договору про встановлення сервітуту.
6. Хто є сторонами договорів про встановлення речових прав на чуже майно?
7. Які умови є істотними у договорі про становлення емфітевзису?
8. Розкрийте правові наслідки припинення договору про встановлення суперфіцію.
9. Розкрийте особливості договору про виділ частки з нерухомого спільного майна.
10. В якій формі укладається договір про порядок володіння та користування спільним майном?

² Майданик Р. Речове право: підручник. К.: Алерта, 2019. С.762

Індивідуальні завдання:

1. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Договір як підстава виникнення речових прав на чуже майно» та їх коротка анотація.
2. Реферат на тему: «Загальна характеристика договору про виділ у натурі частки з нерухомого спільного майна».
3. Презентація на тему: «Договори про передачу майна у власність».

Практичні завдання:

Задача 1. Н. уклав договір підряду на будівництво будинку. Згідно з договором Н. передав будівельникам матеріали, необхідні для будівництва. Коли бригада будівельників завершувала будівництво, внаслідок короткого замикання зайнялося майно і майже весь будинок згорів. Коли Н. звернувся до бригади з вимогою відбудувати будинок, бригадир заявив, що Н. повинен відшкодувати вартість робіт і матеріалів для відновлення будинку. Підставою для цих вимог було, на думку бригадира, те, що пожежа почалась не з вини працівників, а внаслідок збільшення напруги, що подавалася електростанцією.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

Яке рішення мав би винести суд, якщо б Н. звернувся з відповідним позовом до бригади будівельників? Чия власність буде будинок, який майже завершений бригадою будівельників, за умови надання замовником половини будівельних матеріалів?

Задача 2. В. уклав з Р. договір про право користування земельною ділянкою, яка належить В., для сільськогосподарських потреб. Після укладення договору, Р. вирішив побудувати на вказаній ділянці будівлю ресторану. Заперечуючи проти такого напрямку використання його землі В. заборонив Р. вчиняти вказані дії, проте останній заявив, що власник землі за договором емфітевзису не має право втручатися в господарську діяльність користувача.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

Які права має власник земельної ділянки щодо якої укладено договір емфітевзису?

Рекомендована література

основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
3. Майданик Р. Речове право: підручник. К.: Алерта, 2019. 1102 с.
4. Коротюк О. В. Зразки нотаріальних документів : навч.-практ. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2013. 472 с. URL: https://pidru4niki.com/68807/pravo/zrazki_notarialnih_dokumentiv
5. Лукасевич-Крутник І.С. Договір користування чужою земельною ділянкою для забудови. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Випуск 1. С. 123-127. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/viewFile/31/31>
6. Гудима М.М. Новий погляд на визначення моменту переходу права власності за договором. Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 4. С. 188-193. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/4/34.pdf>
7. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

додаткова

8. Харитонova Т.Є. До питання визначення суттєвих умов договору суперфіцію. Науковий вісник ужгородського національного університету. 2014. Серія ПРАВО. Випуск 27. Том 2. С.101-104. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7117/1/ДО%20ПИТАННЯ%20ВИЗНАЧЕННЯ%20СУТТЄВИХ%20УМОВ%20ДОГОВОРУ%20СУПЕРФІЦІЮ.pdf>

9. Висіцька І. Суперфіцій: правова природа, істотні умови, форма, підстави припинення. Землевпорядний вісник. 2020. № 1. С. 35-42 URL: <https://vysitska.com/2020/02/17/суперфіцій-правова-природа-істотні-у>

Семінарське заняття № 11 (2 год.)

ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Методичні рекомендації: У сфері інтелектуальної власності договір виступає правовою формою опосередкування відносин із розпорядження майновими правами та/або створення об'єкта інтелектуальної власності за замовленням іншої особи (замовника). В ЦК України договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності розміщені в главі 75. В юридичній літературі продовжують існувати різні підходи до визначення їх місця в системі договірного права. Домінуючою є позиція, відповідно до якої зазначені договори виокремлюють у самосійну групу (тип) цивільно-правових договорів поряд із договорами про передання майна у власність, передання майна в користування, виконання робіт тощо³. Зверніть увагу на те, що «договори у сфері інтелектуальної власності» і «договори, які опосередковують динаміку майнових прав інтелектуальної власності» не є тотожними поняттями. Прикладом може слугувати договір про виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, який з позиції структури ЦК України належить до договорів про виконання робіт, хоча багато хто з дослідників зараховує його до договорів у сфері інтелектуальної діяльності. Договори про управління майновими правами на колективній основі пропонується відносити до договорів про надання посередницьких послуг⁴. Критерієм виокремлення договорів, які опосередковують динаміку майнових прав інтелектуальної власності має бути спрямованість їх результату. При опрацюванні

³ Якубівський І.Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 298

⁴ Якубівський І.Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 306.

тематики договірною регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності зверніть увагу на те, що чинне законодавство, яке регулює відносини у цій сфері в останні три роки зазнало суттєвих змін, зокрема, з 1 січня 2023 р. набув чинності новий Закон України «Про авторське право та суміжні права».

⇒ Питання для обговорення:

1. Загальні положення про договірне регулювання відносин у сфері права інтелектуальної власності.

2. Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності:

- договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- ліцензійний договір;
- договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- договір комерційної концесії.

3. Загальна характеристика видавничого договору.

☑ **Основні поняття:** ліцензійний договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання майнових прав інтелектуальної власності, договір комерційної концесії, .

❖ Завдання для самоконтролю

1. Що є предметом ліцензійного договору?
2. Розкрийте сутність невиключної ліцензії.
3. Як співвідносяться поняття «договори у сфері інтелектуальної власності» і «договори, які опосередковують динаміку майнових прав інтелектуальної власності»?
4. Які види договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності закріплені в ЦК України?
5. Які види договорів щодо розпоряджання майновими правами автора передбачені законами України «Про авторське право і суміжні права» та «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі»?
6. Які правові наслідки недотримання форми договору про передання майнових прав інтелектуальної власності?
7. Що є предметом договору комерційної концесії?
8. Охарактеризуйте сторони договору комерційної концесії.
9. У чому полягає відмінність між ліцензійним договором та договором комерційної концесії?
10. Які договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, окрім зазначених у ч. 1 ст. 1107 ЦК України, можна віднести до «інших правочинів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності – п. 5) ч. 1 ст. 1107 ЦК України»?
11. Розкрийте особливості видавничого договору.

📖 Індивідуальні завдання:

1. Реферат на тему: «Договори у сфері інтелектуальної власності: поняття, види, правова природа».
2. Реферат на тему: «Європейський досвід укладання договорів у сфері інтелектуальної власності».
3. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Договірні форми передання майнових прав інтелектуальної власності» та їх коротка анотація.
4. Презентація на тему: «Ліцензійні договори на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав».

✍ Практичні завдання:

Завдання 1. Охарактеризуйте майнові права інтелектуальної власності як предмет договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Розкрийте особливості майнових прав інтелектуальної власності, що передаються за договором.

Завдання 2. Дайте порівняльну характеристику договору про передання ноу-хау, ліцензійного договору та договору про використання інформації.

Задача 1. Л. розробив комп'ютерну програму «Логіст-офіс», яка виявилась зручною для організації роботи магазинів оптової торгівлі. Він уклав безстрокові ліцензійні договори щодо використання даної програми з мережею оптової торгівлі «ОптТорг». Згодом до Л. звернулись представники ТОВ «ПрограмСервіс», які прагнули доопрацювати програму та почати її серійний продаж. У результаті перемовин між Л. та ТОВ «ПрограмСервіс» було укладено договір «Про передання комплексу виключних майнових права на комп'ютерну програму «Логіст-офіс». Після укладення договору ТОВ «ПрограмСервіс» вирішило розірвати ліцензійний договір з «ОптТорг», на що представник мережі зауважив, що: 1) умови ліцензійного договору мережею оптової торгівлі «ОптТорг» не порушувались, отже підстав для розірвання договору немає; 2) укладення договору про передання виключних прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше, а це означає що право розірвати договір має Л., який й надалі є ліцензіаром.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

Задача 2. ТОВ «Арніка» придбала у ПрАТ «Плеяда» готель «Софія», а також усі майнові права інтелектуальної власності щодо нього (права на торговельну марку, комерційне найменування тощо). Як з'ясувалось, кілька років тому ПрАТ «Плеяда» уклало договір комерційної концесії з ПП «Небокрай», яким було створено ще два таких готелі. У зв'язку із цим, ТОВ «Арніка» повідомило ПП «Небокрай» про намір відмовитись від договору комерційної концесії. Керівництво ПП «Небокрай» заперечило проти розірвання договору, посилаючись на те, що, згідно з ЦК України, перехід виключного права інтелектуальної власності на об'єкт визначений у договорі комерційної концесії не є підставою для його розірвання. Окрім цього, оскільки внаслідок переходу майнових прав інтелектуальної власності змінився правоволоділець, то спочатку треба внести відповідні зміни до договору комерційної концесії та зареєструвати їх. І лише тоді можна буде ставити питання про розірвання договору.

Проаналізуйте ситуацію та дайте правову оцінку аргументам сторін. Яку консультацію Ви дали б: а) ТОВ «Арніка»; б) ПП «Небокрай».

📖 Рекомендована література

основна

1. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX (дата оновлення 15.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n649>

2. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України 15 грудня 1993 року № 3687-XII. (дата оновлення 15.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.

5. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 280 с.

6. Якубівський І.Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 522 с.

7. Договірні форми розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права: монографія /кол. авторів; за наук. ред.. Мироненко Н.М.; НДІ ІВ НАПрН України. К.: Інтерсервіс, 2014. 248 с. <http://ndiiv.org.ua/Files2/dogov.%20formy.pdf>

додаткова

8. Розгон В.О. Передання прав за ліцензійним договором на використання програмного забезпечення або комп'ютерних програм. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 9 С. 86-90 URL: https://www.researchgate.net/publication/355905260_Peredanna_prav_za_licenzijnim_dogovorom_na_vikoristanna_programnogo_zabezpecenna_abo_komp'uternih_program Transfer of rights under the license agreement to use the software or computer programs

9. Якубівський І. Методологічні засади правового регулювання договірних відносин щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С.59-63. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/14.pdf>

10. Яворська О. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності за законодавством України. Вроцлаво-львівський юридичний збірник (Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze)/ 2017. № 8. С.153-163. URL: https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/121626/PDF/10_Avorska_O_Dogovori_sodo_rozporadzenna_majnovimi_pravami_intelektualnoi_vlasnosti_za_zakonodavstvom_Ukraini.pdf

11. Розмежування ліцензійного договору і непоійменованого договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1271287/> (дата звернення: 15.08.2023).

12. Зеров К. Специфіка договорів авторського права в огляді законодавчих положень. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/specifika-dogovoriv-v-avtorskomu-pravi-v-ogliadi-zakonodavcix-polozen>

13. Зайцева-Калаур І.В. До питання про недійсність авторського договору. 2017. Випуск 6 (21). Том 1. С. 79-82. Прикарпатський юридичний вісник. URL: http://pju.nuoua.od.ua/v6_2017/part_1/20.pdf

14. Ліцензійний договір в ІТ-бізнесі: види та ризики. URL: <https://legalitgroup.com/litsenzijnij-dogovir-v-it-biznesi-vidi-ta-riziki/>. (дата звернення: 15.08.2023).

15. Павлова Л.А. Правова характеристика супутніх договорів у сфері інтелектуальної власності. Правова позиція. 2019. № 1 (22). С. 142-147. URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2019/1/20.pdf>

16. Чередник Н.В. Договори дослідницьких університетів у сфері інтелектуальної власності. Право і суспільство. 2018. № 4. С. 101-107. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2018/4_2018/part_1/21.pdf

17. Постанова Верховного Суду від 13 квітня 2022 року у справі № 366/599/19 (провадження № 61-7142св21) щодо можливості укладання непоійменованих договорів у сфері авторського права. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103986053>.

Семінарське заняття № 12 (2 год.)

ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ТА КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

☞ **Методичні рекомендації:** Договір як універсальний засіб регулювання відносин сьогодні застосовується і у сфері спадкового права. Аналіз положень Книги шостої ЦК України свідчить, що до договорів у сфері спадкування, зокрема, належать: договір про зміну черговості одержання права на спадкування (ст. 1259 ЦК України); договір про зміну розміру частки у спадщині (ч. 2, 3 ст. 1267 ЦК України); договір про поділ спадкового майна (ст. 1278 ЦК України); договір на управління спадщиною (ст. 1285 ЦК України); договір охорони спадкового майна (ст. 1283 ЦК України). Особливе місце у Книзі шостій відведено спадковому договору. Договори у сфері спадкування складають «тип», який об'єднує однорідну групу цивільно-правових договорів, особливе місце у якій посідають договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини.

Договір займає вагоме місце й у регулюванні корпоративних відносин. До таких договорів слід віднести договори про розпорядження корпоративними правами, засновницький, корпоративний, реорганізаційний договори. Зверніть увагу: головною метою засновницького договору є регулювання діяльності засновників щодо створення господарського товариства. Договір про створення товариства може встановлювати: а) порядок заснування товариства; б) умови здійснення спільної діяльності щодо створення товариства; в) розмір статутного капіталу та частку в статутному капіталі кожного з учасників; г) строки та порядок унесення вкладів; г) інші умови.

Правове регулювання корпоративного договору здійснюється відповідно до ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства». Сторонами корпоративного договору можуть бути учасники товариства, які наділені правами й обов'язками.

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Загальна характеристика договорів, які регулюють спадкові правовідносини:

- договір про зміну черговості одержання права на спадщину;
- договір охорони спадкового майна;
- договір на управління спадщиною;

2. Поняття, сторони та правова природа спадкового договору.

3. Договірне регулювання корпоративних правовідносин:

• загальна характеристика засновницького договору господарських товариств;

- корпоративний договір;
- договори про припинення господарських товариств.

☑ **Основні поняття:** *спадковий договір, корпоративний договір, договір управління спадщиною, договір охорони спадкового майна.*

◆ **Завдання для самоконтролю**

1. Які відносини регулюються договором про охорону спадкового майна?
2. Хто є сторонами спадкового договору?
3. Який порядок укладення договору про зміну черговості одержання права на спадщину?
4. Охарактеризуйте сторони договору охорони спадкового майна.
5. Яка роль засновницького договору при набутті акцій акціонерного товариства?

6. Що є предметом корпоративного договору?
7. Який порядок укладення корпоративного договору?
8. Назвіть договори про припинення господарських товариств.
9. З якою метою укладається договір злиття (приєднання)?
10. Який орган управління розробляє умови договору злиття (приєднання)?

Індивідуальні завдання:

1. Реферат на тему: «Корпоративний договір: зарубіжний досвід правового регулювання».
2. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Договірні форми регулювання корпоративних правовідносин» та їх коротка анотація.
3. Презентація на тему: «Договори у сфері спадкового права».

Практичні завдання:

Завдання 1. Проаналізуйте судову практику про визнання корпоративних договорів недійсними.

Задача 1. 75-ти річний С. уклав з М. спадковий договір, за яким М. зобов'язувався до настання смерті С. упорядковувати належну С. земельну ділянку та доглядати за його домашніми тваринами. До настання смерті С., М. трагічно загинув. Його спадкоємці звернулися до С. з вимогою про передачу їм у власність майна, що було предметом спадкового договору. С. у задоволенні заявлених вимог відмовив. Водночас С. погодився оплатити спадкоємцям М. фактичні витрати, які поніс М. у зв'язку із виконанням умов спадкового договору, за умови, що це не суперечитиме чинному законодавству. З метою одержання консультації щодо свого питання С. звернувся до юриста.

Яким повинен бути зміст консультації?

Задача 2. 1 листопада 2000 року Н. склала і нотаріально посвідчила заповіт, згідно з яким все належне їй майно, в тому числі житловий будинок, заповіла подружжю Д.

25 березня 2004 року Н. уклала спадковий договір з Р., за умовами якого житловий будинок перейшов до Р..

30 січня 2005 року А. померла. 25 липня 2005 року подружжя Д. звернулося в нотаріальну контору із заявою про відкриття спадщини і з'ясувало, що право власності на житловий будинок оформлене на Р. і йому видано свідоцтво про право власності.

Подружжя Д. звернулося до суду про визнання спадкового договору недійсним і визнання за ними права власності на спірний будинок.

Проаналізуйте ситуацію та вирішіть спір.

Рекомендована література

основна

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року. № 2465-ІХ. (дата оновлення: 01.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>
2. Про товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. (дата оновлення: 01.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.

5. Дорошенко Л.М. Виконання корпоративного договору. *Нове українське право*, 2022. Випуск 4. С. 31-37. <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/318/281>

6. Зінкевич Ю.В. Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2022. 232 с. http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16142/Дисертація_Зінкевич.pdf?sequence=6&isAllowed=y

7. Жорнокуй Ю.М. Договори про реорганізацію юридичної особи: проблемні питання. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2019. С. 30-33. URL: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/5.pdf

8. Кухарев О.Є. Загальна характеристика договорів у сфері спадкового права України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2018. Випуск 48 том 1. С. 98-101

9. Оновлення договірної регулювання приватноправових відносин в Україні: монографія / за заг. ред. А.Б.Гриняка, О.О.Кота, М.Д.Пленюк. Київ. НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2020. 408 с.

10. Сигидин М. М. Корпоративний договір: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ. 2016. 236 с.

11. Чуєва О. Договори у спадковому праві. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 2(92). С. 77- 87. URL: <http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/05/CHuyeva.pdf>

12. Щербина В., Боднар Т. Договори в товаристві з обмеженою відповідальністю. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 81-87. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/15.pdf>

додаткова

13. Зінкевич Ю.Є. Особливості нотаріального договору про зміну черговості одержання права на спадкування. *Часопис цивілістики*. 2021. Вип. 40. С. 35–39.

14. Гриняк А.Б. Дискусійні питання природи спадкового договору та його місця в системі цивільно-правових договорів. *Проблеми цивільного права і процесу*: тези доповідей учасників науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті О.А. Пушкіна (м.Харків, 19-20 травня 2017 р.) URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/14.pdf

15. Деркач С. Корпоративний договір. П'ять речей, які варто знати бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/206500_korporativniy-dogovr-pyat-rechey-pro-yak-var-to-znati-bznesu

16. Сигидин М. М. Корпоративний договір в системі цивільно-правових договорів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 33. С. 139-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_33_18.

17. Сосула О. Законодавче регулювання корпоративного договору в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7 С. 56-61 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/11.pdf>

18. Ніколенко М.О. Становлення правового регулювання корпоративних договорів в Україні. *Право та інновації*. 2019. № 2 (26). С. 41-47. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/5c10f561-75c4-4942-a38e-5e7a108737d9/content>

19. Ніколенко М.О. Господарсько-правове регулювання корпоративних договорів: автореф. дис. ... к.ю.н.12.00.04. К., 2021. 23с.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

📖 **Методичні рекомендації:** при вивченні теми зверніть увагу на те, що господарський договір є однією із ключових конструкцій, що застосовується в господарському праві. Водночас на сьогодні не припиняється наукова дискусія щодо правової природи господарського договору: одні науковці наголошують на самостійності господарського договору з огляду на його галузеву приналежність, інші розглядають господарський договір як різновид цивільно-правового договору, оскільки ГК України не містить ані визначення поняття «договір», ані поняття «господарський договір». Окрім цього, у ч. 7 ст. 179 ГК України зазначається, що господарські договори укладаються за правилами, встановленими ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів.

Загальні положення про господарські договори закріплені у главі 20 ГК України, яка налічує всього 10 статей (ст.ст. 179-188). Ці положення застосовуються, коли ГК України або іншим законом не встановлено спеціальних правил для договорів певного виду. Істотними умовами господарського договору є предмет, ціна та строк дії договору (ст. 180 ГК України).

Кваліфікуючими ознаками господарського договору є: 1) сфера господарювання як особлива сфера суспільних відносин, які регулюються договором; 2) суб'єктний склад сторін договору. В сфері господарювання принцип свободи договору діє з певними обмеженнями, встановленими положеннями гл. 20 ГК України. З цього приводу в літературі зазначається, що в господарських договірних відносинах, обтяжених публічним компонентом (державні контракти, договори, що укладаються в процесі приватизації, оренди, концесії державного майна тощо), межі дії принципу свободи договору, визначаються публічною, соціальною спрямованістю таких договорів, їх юридичною метою та об'єктом⁵.

⇒ Питання для обговорення:

1. Поняття та кваліфікуючі ознаки господарського договору. Порівняльна характеристика цивільного та господарського договорів.
2. Істотні умови господарських договорів. Поняття додатків та додаткових договорів у сфері господарювання.
3. Загальний порядок та спеціальні процедури укладення господарських договорів.
4. Порядок та підстави зміни, розірвання та визнання недійсними господарських договорів.

☑ **Основні поняття:** господарський договір, предмет господарського договору, додаток до господарського договору.

❖ Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте спільні та відмінні риси цивільно-правового та господарсько-правового договорів.
2. Назвіть кваліфікуючі ознаки господарського договору.
3. Що є предметом господарського договору?
4. Назвіть і охарактеризуйте істотні умови господарського договору.

⁵ Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 461

5. Розкрийте особливості укладання господарських договорів.
6. В якій формі укладаються господарські договори?
7. Назвіть підстави для розірвання господарських договорів.
8. Охарактеризуйте сторони господарського договору.

📖 **Індивідуальні завдання:**

1. Реферат на тему: «Договір про закупівлю: поняття, порядок укладення».
2. Реферат на тему: «Становлення та розвиток інституту господарського договору».
3. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Правове регулювання господарських договорів» та їх коротка анотація.
4. Презентація на тему: «Класифікація господарських договорів».

🔗 **Практичні завдання:**

Задача 1. Філія ТОВ «Сяйво» уклала з торговою базою договір на поставку світильників. ТОВ «Сяйво» звернулося до господарського суду з позовом про визнання договору недійсним, оскільки товариство не видавало керівнику філії доручення на укладення такого договору.

Чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Банк «Прогрес» уклав із ТОВ «Графіт» кредитний договір, виконання якого було забезпечено заставою транспортного засобу. При цьому банк зобов'язувався перерахувати кошти лише після оформлення договору застави, згідно з яким позичальник зобов'язувався застрахувати транспортний засіб в одній з провідних страхових компаній на випадок пошкодження або знищення. Після належного оформлення договору застави ТОВ «Графіт» застрахувало предмет застави в страховій компанії і звернулося до банку з вимогою перерахувати кредитні кошти на його рахунок. Дослідивши подані додатково документи, банк «Прогрес» відмовив у наданні кредиту, мотивуючи свої дії тим, що, по-перше, ТОВ «Графіт» застрахувало транспортний засіб у страховика, чий фінансовий стан не відповідає вимогам банку, а по-друге, у банку пропав фінансовий інтерес у наданні кредиту. ТОВ «Графіт» пред'явило позов про спонукання банку надати кредит і про відшкодування збитків.

Чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. ПАТ «Смерека» уклало договір на постачання тканини з ПАТ «Житомирська текстильна фабрика». За цим договором ПАТ «Житомирська текстильна фабрика» повинна була поставити ПАТ «Смерека» тканину в асортименті на суму 500 тис. гривень. За місяць до поставки Житомирська текстильна фабрика звернулася з пропозицією до ПАТ «Смерека» про розірвання договору, мотивуючи тим, що вона хоче укласти договір з іншим товариством на більшу кількість, а тому їй не вистачить тканини, щоб поставити ще й ПАТ «Смерека». ПАТ «Смерека» відмовилась розірвати договір поставки, оскільки товариство вже запланувало відповідний асортимент і виділило необхідні кошти на оплату тканини. ПАТ «Житомирська текстильна фабрика» звернулася з позовом до господарського суду про розірвання договору поставки.

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. Через п'ять місяців після отримання вантажівок за договором лізингу сільськогосподарський виробничий кооператив «Зоря» зажадав від лізингової компанії, яка відповідно до договору мала здійснювати технічне обслуговування автомашин, проведення профілактичного ремонту вантажівок, оскільки в одній з них мали місце перебої в роботі двигуна. Лізингова компанія відмовилась надавати такі

послуги через несплату кооперативом, який посилався на фінансову скруту, лізингових платежів протягом останніх трьох місяців.

1. Які права та обов'язки сторін за договором лізингу?

2. Які правові наслідки наступають у разі порушення умов договору лізингу?

3. Чи правомірні вимоги кооперативу «Зоря»?

📖 Рекомендована література

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 31.03.2023 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII. (дата оновлення 01.01.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#top>

4. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с

5. Ільченко Г. Співвідношення понять «цивільний договір» та «господарський договір». Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 20-23

6. Мілаш В. С. Договірне право: конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання усіх спеціальностей університету. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 80 с.

7. Перспективи модернізації договірних правовідносин у сфері господарювання: монографія / В. С. Мілаш; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х.: ХНУМГ, 2014. 227 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33756496.pdf>

8. Піддубний О.Ю. До питання про розмежування цивільних і господарських договорів і його вплив на інші види договорів. Прикарпатський науковий вісник. 2020. Випуск 2 (31). С.48-51

9. Проблеми правового регулювання договірних відносин суб'єктів господарювання: монографія / В. М. Адам та ін.; за заг. ред. М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2019. 247 с.

додаткова:

10. Договірне регулювання приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: монографія / за заг. ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана; наук.ред. А. Б. Гриняк. Київ: 2017. 334с.

11. Давидова І.В. До питання про особливості господарських договорів. Часопис цивілістики. Випуск 17. С. 60-63 URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8168/Chasopys%2060-63.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

12. Загрішева Н.В. Особливості укладення господарського договору у сфері трансферу технологій. Юридичний вісник. 2019. 2 (51). С. 132-137. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/40254/1/21.pdf>

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ КОНТРАКТІВ

☞ **Методичні рекомендації:** одним із основних чинників впливу на рівень розвитку економіки кожної окремої країни і світового прогресу в цілому є міжнародна економічна співпраця, складовою якої є зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання різних країн, яка вибудовується через міжнародні комерційні контракти. За своїм характером міжнародні комерційні контракти так або інакше пов'язані з правом більш ніж однієї держави.

Законодавче визначення поняття «зовнішньоекономічний договір (контракт)» міститься в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Стаття 382 Господарського кодексу України називається «Зовнішньоекономічні договори (контракти)». Найбільш розповсюдженим зовнішньоекономічним договором є договір міжнародної купівлі-продажу товарів. Правове регулювання укладання, виконання, розірвання цих договорів базується на Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, яка була прийнята у Відні 10-11 квітня 1980 р. (відома як Віденська Конвенція 1980 р.) та Конвенції про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів, яка була прийнята у НьюЙорку 14 липня 1974 р. З питань, які не врегульовані Віденською конвенцією застосовується національне право певної країни.

⇒ Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки зовнішньоекономічних договорів (міжнародних комерційних контрактів).

2. Уніфікація правового регулювання міжнародних комерційних контрактів.

3. Особливості правового регулювання зовнішньоекономічних договорів в Україні.

4. Міжнародний звичай щодо регулювання міжнародних комерційних контрактів.

5. Колізійне регулювання міжнародних комерційних контрактів (Гаазькі принципи вибору права).

☑ **Основні поняття:** зовнішньоекономічний договір, міжнародний звичай, колізійна прив'язка, предмет зовнішньоекономічного договору.

◆ Завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення міжнародного комерційного контракту.
2. Назвіть принципи укладання міжнародних комерційних контрактів.
3. Як співвідносяться поняття «зовнішньоекономічний договір» і «міжнародний комерційний контракт»?

4. Назвіть ознаки зовнішньоекономічного договору.
5. Дайте характеристику сторін зовнішньоекономічного договору.
6. В якій формі укладається зовнішньоекономічний договір?
7. Назвіть умови зовнішньоекономічного договору.
8. В чому полягають особливості правового регулювання укладення та виконання зовнішньоекономічних договорів?

9. Назвіть джерела правового регулювання зовнішньоекономічних договорів.

10. Розкрийте сутність колізійного регулювання міжнародних комерційних контрактів.

Індивідуальні завдання:

1. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Уніфікація правового регулювання міжнародних комерційних контрактів» та їх коротка анотація.
2. Презентація на тему: «Зовнішньоекономічний договір (контракт): загальна характеристика».
3. Презентація на тему: «Договір міжнародної купівлі-продажу товарів».

Практичні завдання:

Задача 1. Між юридичними особами України та Польщі укладений договір купівлі-продажу товарів. У процесі його виконання мало місце неналежне виконання зобов'язань обома сторонами. Українська фірма (продавець) порушила передбачені контрактом терміни поставки, здійснивши її із запізненням на 90 днів. У свою чергу польська сторона (покупець) здійснила належний за поставлений товар платіж із запізненням на 120 днів у порівнянні з терміном, зазначеним у контракті. Польська сторона звернулася в Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України з позовом до української юридичної особи про стягнення штрафу за прострочення поставки. У свою чергу українська юридична особа заявила польській стороні зустрічний позов про сплату відсотків за прострочення виконання грошового зобов'язання. Всі необхідні при подачі позову вимоги сторонами були виконані.

Розгляньте ситуацію і вирішіть справу по суті.

Рекомендована література

основна:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. (дата оновлення: 31.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (набуття чинності для України 01.02.1991). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text
3. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. (дата оновлення: 04.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV. (дата оновлення: 23.12.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
5. Принципи міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT)) від 01.01.1994р. (редакція 2016 року). URL: <https://www.lawanalytics.top/pages/uni/> (дата звернення: 20.08.2023)
6. Діковська І.А. Методи уніфікації норм, що регулюють міжнародні приватні договірні зобов'язання: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-2. том. 2 С. 144-146. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-2/38.pdf>
7. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
8. Діковська І.А. Міжнародні комерційні контракти: колізійне та матеріально-правове регулювання: навч. посібн. Київ: Правова єдність. 2016. 322 с.
9. Тищенко Ю. Зовнішньоекономічний договір і контракт: термінологічні аспекти. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 1. С. 43-54. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2020/01\(108\)/07.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2020/01(108)/07.pdf)

додаткова

10. Змикало О.І. Особливості правового регулювання електронних правочинів: міжнародний досвід. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО, 2020. Випуск 61 том 1. С. 60-65. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/15-2.pdf>

11. Новосад І.В. Теоретичні засади дослідження питань уніфікації міжнародного приватного права в умовах глобалізації. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Випуск 2(43). С. 133-137. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v2_2022/25.pdf

12. Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА: практика застосування окремих положень. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/principi-mizhnarodnih-komerciy nih-dogovoriv-unidrua--praktika-zastosuvannya-okremih-polozhen.html>

Семінарське заняття № 15-16 (4 год.)

ДОГОВІР У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Методичні рекомендації: регулювання сімейних відносин домовленістю (договором) передбачене ч. 2 ст. 7 СК України, а у ст. 9 СК України встановлене коло осіб, сімейні відносини між якими можуть регулюватися за домовленістю (договором). До їх числа не входять органи державної влади та місцевого самоврядування. Договір у сімейному праві забезпечує учасникам сімейних відносин можливість домовитися про форми та методи утримання дітей, врегулювати питання майнового і немайнового характеру.

При вивченні теми зверніть увагу на те, що в доктрині права не існує єдиного підходу щодо правової природи договорів у сімейному праві. Одні вчені вважають, що цим договорам притаманна цивільно-правова, інші – сімейно-правова природа. Існує сьогодні й підхід, що сімейно-правові договори є самостійним різновидом цивільно-правових договорів⁶. Кваліфікуючими ознаками договорів у сімейному праві, зокрема, є: 1) особливий суб'єктний склад; 2) недопустимість погіршення майнового становища сторін договору в сімейному праві або інших осіб у частині прав і гарантій, передбачених сімейним законодавством; 3) не є самостійним правостворюючим юридичним фактом, оскільки змінює правовідносини, встановлені законом (є підставою для виникнення договірної режиму).

Зверніть увагу, що предметом договорів у сімейному праві можуть бути послуги. Прикладом такого договору є договори з передачі дитини до сім'ї на виховання, договір сурогатного материнства та інші. Найбільшу категорію договорів у сімейному праві складають договори, предметом яких є майно.

Предметом договору про патронат та договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї є діяльність, пов'язана з вихованням, розвитком та утриманням дітей. Предметом договору про наставництво є надання наставником послуги з підтримки та надання допомоги, яка сприяє природньому розвитку дитини, а не безпосереднє виховання та утримання дитини.

Серед договорів в сімейному праві виділяють ті, які визначені в законі (поіменовані) і ті, які в законі не визначені, але не суперечать загальним засадам цивільного та сімейного законодавства і моральним засадам суспільства (непоіменовані). Критеріями поділу договорів в сімейному праві можуть бути: цільова спрямованість, суб'єктний склад, характер договірних відносин.

⁶ Розгон О. М. Договори у сімейному праві України: монографія. К.: Ін Юре, 2018. С. 12

⇒ Питання для обговорення:

заняття перше

1. Підходи до розуміння договору в сімейному праві України та його ознаки.
2. Класифікація договірних зобов'язань в сімейному праві.
3. Договори, спрямовані на регулювання майнових правовідносин подружжя і фактичного подружжя:

- договір про поділ майна подружжя.
- шлюбний договір.
- договір про надання утримання одному із подружжя.
- договір про визначення правового режиму майна осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

заняття друге

4. Договори, спрямовані на регулювання особистих немайнових і майнових правовідносин між батьками і дітьми:

- договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини;
- договір про сплату аліментів на дитину;
- договір про утримання повнолітніми дітьми непрацездатних батьків.

5. Договори, які опосередковують відносини з передання дітей до сім'ї на виховання:

- договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї;
- договір про патронат.

6. Окремі договори, які опосередковано пов'язані зі сферою сімейних відносин:

- договір про організацію державної реєстрації шлюбу за 24 години.
- договір сурогатного материнства.
- договір про наставництво.

☑ Основні поняття: шлюбний договір, договір сурогатного материнства, договір про наставництво.

◆ Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте спільні та відмінні риси цивільно-правового та сімейно-правового договору.
2. Дайте характеристику предмета договорів у сімейному праві.
3. Які відносини регулюються шлюбним договором?
4. Які договори укладаються в сімейному праві?
5. Яка правова природа шлюбного договору?
6. Які відносини регулюються шлюбним договором?
7. Дайте визначення договору про патронат.
8. Назвіть види договорів, які можуть укладатися між подружжям.
9. У якій форм укладається договір про утримання одному з подружжя?
10. Охарактеризуйте сторони договору про патронат.
11. В якій формі укладається договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї?
12. Розкрийте особливості договору про утримання повнолітніми дітьми непрацездатних батьків.

📖 Індивідуальні завдання:

1. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Договірне регулювання сімейних відносин» та їх коротка анотація.

2. Реферат на тему: «Особливості укладення та припинення договору сурогатного материнства».

3. Реферат на тему: «Правова природа договору про сплату аліментів на дитину».

4. Презентація на тему: «Договір про патронат».

☞ Практичні завдання:

Задача 1. Р., який перебував із Н. у зареєстрованому шлюбі неодноразово наполягав на здобутті дружиною вищої медичної освіти, обіцяючи їй за це купити автомобіль. Через деякий час Н. погодилася з цією пропозицією, але попросила укласти шлюбний договір, передбачивши в ньому купівлю їй чоловіком авто після отримання диплома бакалавра.

Чи ґрунтується на законі вимога Н.? Чи може шлюбний договір укладатися з відкладальною умовою?

Задача 2. Подружжя К. при розірванні шлюбу уклали між собою договір про утримання непрацездатної дружини після розлучення. Розмір утримання сторони визначили у сумі 2 тис. грн. Через 3 місяці колишній чоловік влаштувався на високооплачувану роботу і розмір його доходів значно збільшився. На прохання його колишньої дружини збільшити суму утримання він відповів відмовою з огляду на те, що сума утримання встановлена договором і змінити її сторони вже не можуть. Колишня дружина звернулася за консультацією до юридичної компанії.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір.

📖 Рекомендована література

основна:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. (Дата оновлення 03.08.2023 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV. (дата оновлення: 03.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>

4. Деякі питання здійснення наставництва над дитиною: Постанова КМУ № 465 від 4 липня 2017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2017-%D0%BF#Text>

5. Розгон О. М. Договори у сімейному праві України: монографія. К.: Ін Юре, 2018. 301с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/288638128.pdf>

6. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.

7. Козак О. Особливості виконання зобов'язань за договором про влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у прийомну сім'ю. Підприємництво, господарство і право. 2019. №12. С.32-36. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/7.pdf>

додаткова:

8. Коренга Ю.В. Договір сурогатного материнства в сімейному праві України: автореф. дис. ... к.ю.н. 12.00.03. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України. Київ, 2014. 18 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/12464/1/Автореферат_Коренга_Ю._В..PDF

9. Романюк У.В. Правова природа та зміст договору про патронат. Університетські наукові записки, 2018, № 66, С. 95-110. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1764.pdf>

10. Лешанич Л.В. Правова природа припинення договору про патронат. Часопис цивілістики. Випуск 18. С. 73-76. URL: <http://clj.nuoua.od.ua/archive/18/18.pdf>

ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ТА ПРИРОДНОРЕСУРСОВИХ ВІДНОСИН

☞ Методичні рекомендації: конструкція договору як засобу саморегуляції різноманітних суспільних відносин використовується й такими галузями права як трудовим, земельним, екологічним тощо незалежно від ступеня імперативності правового регулювання певного виду суспільних відносин та взаємного правового становища суб'єктів цих відносин (субординації чи автономії). Договір є тією правовою формою, яка дозволяє регулювати різноманітні суспільні відносини, що виникають між суб'єктами права. Він окреслює межі дозволеної та належної поведінки, а також наслідки недотримання сторонами його умов. Договір можна розуміти як одну з найбільш зручних форм регулювання поведінки, оскільки сторони, що перебувають у правовому полі, можуть узгоджувати будь-які умови та очікувати на отримання заздалегідь обумовленого результату.

Розвиток сучасного трудового права характеризується тенденцією розширення сфери договірної регулювання, зростання ролі актів індивідуального договірної регулювання. Йдеться про трудовий договір, письмовий договір про повну матеріальну відповідальність тощо. Правове регулювання трудового договору здійснюється Кодексом законів про працю України. За своєю сутністю трудовий договір є подібним до таких цивільно-правових договорів як договір підряду та договір про надання послуг. Водночас укладення цивільних договорів є підставою виникнення цивільних правовідносин, а трудового договору – трудових правовідносин. Предметом трудового договору є праця, тоді як предметом цивільно-правового договору є виконання стороною визначеного обсягу робіт (висновок ВС, постанова №127/21595/16-ц від 8.05.2018 р.).

Запровадження і розвиток ринкових механізмів регулювання суспільних відносин проникли й у сферу природноресурсового права, яке також перейняло договірну форму регулювання. Об'єднувальною підставою виділення природноресурсових договорів є особливий об'єкт договорів, яким виступають природні ресурси⁷. Використання договорів для регулювання відносин використання природних ресурсів забезпечує паритетність та баланс інтересів учасників відносин. При підготовці питань, що стосуються договірної регулювання використання природних ресурсів, необхідно опрацювати матеріал розділ 3 монографії Надії Романівни Кобецької «Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики».

⇒ Питання для обговорення:

1. Договір як форма регулювання трудових відносин:
  - поняття, форма та зміст трудового договору.
  - відмінності цивільно-правового договору від трудового договору.
2. Договірне регулювання використання природних ресурсів.
  - договори оренди водних об'єктів;
  - договори довгострокового тимчасового користування лісами;
  - договори у відносинах використання об'єктів тваринного світу;
  - договірні форми регулювання користування надрами.

⁷ Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. С.156

☑ **Основні поняття:** трудовий договір, природноресурсовий договір, договір оренди водних об'єктів.

◆ **Завдання для самоконтролю**

1. Що є предметом трудового договору?
2. Проведіть порівняльну характеристику трудового договору і договору про надання послуг.
3. Яка правова природа трудового договору?
4. Назвіть види природноресурсових договорів.
5. Назвіть спільні і відмінні риси цивільного договору та договору оренди водних об'єктів.
6. Які договори використовуються для регулювання відносин користування надрами?
7. Охарактеризуйте сторони договору оренди водних ресурсів.
8. Які договори укладаються для регулювання відносин тимчасового користування лісами?

📖 **Індивідуальні завдання:**

1. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Договірне регулювання відносин у сфері природокористування» та їх коротка анотація.
2. Реферат на тему: «Особливості укладення та припинення трудового договору».
3. Презентація на тему: «Порівняльна характеристика трудового та цивільно-правового договорів».

✍ **Практичні завдання:**

Задача 1. С. уклав трудовий договір з адміністрацією стадіону «Спартак», за яким його бригада зобов'язалася привести до належного порядку футбольне поле. Робота тривала 10 днів. Після закінчення роботи під час розрахунку С. зажадав виплатити всім членам бригади винагороду за надурочні роботи. Адміністрація відмовилася, посилаючись на те, що хоч С. і зазначався в договорі бригадиром, однак склад і навіть прізвища членів бригади у договорі не були вказані.

Як вирішити спір між С. і адміністрацією стадіону? Яка правова природа відносин, що виникли?

Задача 2. У сільськогосподарському кооперативі в інформаційно-аналітичному підрозділі працюють два працівники: М. – начальник підрозділу, який працює за наймом і П. – програміст, що є членом цього кооперативу. Під час роботи у розмові між собою у них виникла суперечка, хто з них користується більшими правами і якою галуззю права ці права охороняються?

Проаналізуйте ситуацію та вирішіть спір.

Задача 3. Сім'я С. для догляду за хворою матір'ю найняла пані К. з умовою, що К. буде здійснювати догляд за хворою щоденно з 8 до 18 години, окрім неділі. Через деякий час К. зажадала від С. додаткової оплати, мотивуючи вимогу тим, що вона працює 60 годин на тиждень, а нормальна тривалість робочого тижня 40 годин. Сім'я С. відмовилася додатково оплачувати роботу К., обґрунтувавши відмову тим, що трудове законодавство не поширюється на домашніх працівників. К. звернулася до юридичної консультації.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте роз'яснення для К.

📖 **Рекомендована література**

основна:

1. Водний кодекс України від 06 червня 1995 р. № 213/95-ВР. (дата оновлення: 03.09.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. (дата оновлення: 30.07.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР (дата оновлення: 28.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ. (дата оновлення: 23.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
5. Про аквакультуру: Закон України від 18 вересня 2023 р. № 5293-VI. (дата оновлення: 28.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>
6. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1478-ІІІ. (дата оновлення: 10.03.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>
7. Про рибне господарство, промислове ри балство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08 липня 2011р. № 3677-VI. (дата оновлення: 01.07.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>
8. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14 вересня 1999 р. № 1039-XIV. (дата оновлення: 15.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text>
9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
10. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
11. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 271 с.
12. Справа № 127/21595/16-ц: Постанова ВС №127/21595/16-ц від 8 травня 2018 р., <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-novosti-zakonodatelstva-1-vs-nazval-klyuchevoe-otlichie-trudovogo-dogovora-ot-grazhdansko-pravovogo>
13. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 564 с

додаткова:

14. Гетьманцева Н., Процьків Н. Правова природа трудового та цивільного договорів. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 8. С. 100-106. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/498/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%2C%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
15. Чим відрізняється трудовий договір від цивільно-правового: Держпраці. https://jurliga.ligazakon.net/news/206170_chim-vdrznyatsya-trudoviy-dogovr-vd-tsvivlno-pravovogo-derzhprats (дата доступу: 10.08.2023).

Семінарське заняття № 18 (2 год.)

ДОГОВІР В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОГОВОРИ

Методичні рекомендації: конструкція договору сьогодні використовується не тільки у сфері приватного права, а й у таких галузях публічного права як адміністративне та кримінальне. Зверніть увагу, що у цих галузях спостерігається підхід до напрацювання власних концепцій договірної теорії. Особливістю договору у публічній сфері є його здатність впорядковувати відносини всередині складних

систем, тобто таких, де одна система є учасником другої, а також між рівноправними системами⁸.

Визначення адміністративного договору міститься у п.16) ч.1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства. При опрацюванні тематики адміністративного договору зверніть увагу на те, що його ознаки виокремлюються із легальної дефініції. Характерною ознакою адміністративного договору є те, що хоча б одним із його учасників обов'язково є суб'єкт владних повноважень. Адміністративний договір може мати форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону: а) для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень; б) для делегування публічно-владних управлінських функцій; в) для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом; г) замість видання індивідуального акта; ґ) для врегулювання питань надання адміністративних послуг.

Нормами цивільного і господарського судочинства передбачена можливість застосування мирової угоди, яка укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін (ч. 1 ст. 207 ЦПК України, ч. 1 ст. 192 ГПК України).

Сьогодні у кримінальному судочинстві застосовується альтернативний спосіб вирішення кримінально-правових конфліктів на підставі угод, тобто шляхом домовленостей між підозрюваним чи обвинуваченим і прокурором або потерпілим. Цей інститут кримінального процесуального права спрямований на виконання Рекомендації № 6R(87)18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя». Елементи диспозитивності у кримінальному процесі України регламентовано у положеннях глави 35 Кримінальне провадження на підставі угод Кримінального процесуального кодексу України, де у ст. 468 визначено види таких угод. Зверніть увагу, що КПК України оперує поняттям «угода», а не «договір».

Позасудовою процедурою врегулювання конфлікту (спору) сьогодні є медіаційна угода - письмова угода учасників правовідносин про спосіб врегулювання всіх або певних конфліктів (спорів), які виникли або можуть виникнути між ними, шляхом проведення медіації. Медіаційна угода може укладатися у формі медіаційного застереження в договорі або у формі окремої угоди (п.3) ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію»).

⇒ Питання для обговорення:

1. Поняття, ознаки та зміст адміністративного договору. Види адміністративних договорів.

2. Укладання адміністративних договорів. Підстави визнання адміністративного договору нікчемним.

3. Процесуальні договори у цивільному та господарському судочинстві. Мирова угода.

4. Договір у кримінально-правових відносинах:

- угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;

---

⁸ Оновлення договірної регулювання приватноправових відносин в Україні: монографія /за заг. ред. А.Б.Гриняка, О.О.Кота, М.Д.Пленюк. Київ: НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2020. С.9

- угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

5. Медіаційна угода: поняття та особливості правового регулювання.

☑ **Основні поняття:** адміністративний договір, мирова угода, медіаційна угода, угода про примирення, угода про визнання винуватості.

❖ **Завдання для самоконтролю**

1. Назвіть спільні і відмінні риси цивільного та адміністративного договорів.
2. Назвіть ознаки адміністративного договору.
3. Охарактеризуйте принципи укладення адміністративних договорів.
4. Назвіть види адміністративних договорів.
5. Що таке «мирова угода»?
6. Який процесуальний порядок затвердження мирової угоди?
7. Які правові наслідки укладення мирової угоди?
8. Назвіть різновиди договорів, передбачені КПК України.
9. Хто може виступати ініціатором до укладення угод у кримінальному процесі?
10. Розкрийте зміст угоди про примирення.
11. Розкрийте зміст угоди про визнання винуватості.
12. Що є предметом медіаційної угоди?
13. Які спори можуть бути врегульовані, шляхом медіації?

📖 **Індивідуальні завдання:**

1. Бібліографічний опис наукових публікацій на тему: «Правове регулювання адміністративного договору» та їх коротка анотація.
2. Реферат на тему: «Процесуальні договори: практика застосування в Україні».

🔗 **Практичні завдання:**

Завдання 1. Які із договорів слід віднести до адміністративних?

- договір між органами місцевого самоврядування про перерозподіл окремих повноважень та бюджетних коштів;
- договір між виконавчим комітетом Івано-Франківської міської ради та ТОВ «Вамбуд» про участь у соціально-економічному розвитку міста;
- договір Івано-Франківської міської ради із ФОП про закупівлю канцтоварів на суму 50 тис. грн.;
- договір оренди між Івано-Франківською міською радою та Громадською організацією про здачу в оренду нежитлового приміщення, що є у комунальній власності територіальної громади строком на 10 років;
- договір між комунальним підприємством «РемонтБуд» та Львівською міською радою про перерахування коштів на ремонт дахів

Задача 1. Колісник О. П. звернулася до суду із заявою про обмеження дієздатності її чоловіка Колісника Г. П., мотивуючи свою заяву тим, що останній систематично відвідує платні сайти гри в покер, де витрачає всю заробітну плату, що свідчить про те, що її чоловік зловживає азартними іграми, чим ставить себе та свою сім'ю в скрутне матеріальне становище. Під час судового засідання сторони виявили бажання звернутися до медіатора для врегулювання конфлікту. Суддя постановив ухвалу про зупинення провадження у справі для проведення процедури медіації. За її результатами укладено медіаційну угоду, яка після відновлення провадження у справі була затверджена судом як мирова.

Чи правомірні дії суду? Яке співвідношення медіаційної та мирової угоди?

Рекомендована література

основна:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII. (дата оновлення: 03.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#top>
2. Кодекс адміністративного судочинства від 06 липня 2005 р. № 2747-IV. (дата оновлення: 20.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. (дата оновлення: 24.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (дата оновлення 10.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. (дата оновлення: 03.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
7. Аміністративне право України. Повний курс підручник / В.Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
8. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
9. Саєнко Г.В. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2017. 244 с.
10. Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод: URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00140> (дата доступу: 20.08.2023)

додаткова:

11. Куницький Є.В. Мирова угода як форма примирення сторін у цивільному процесі *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 68-74. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/3_2020/12.pdf
12. Оновлення договірної регулювання приватноправових відносин в Україні: монографія /за заг. ред. А.Б.Гриняка, О.О.Кота, М.Д.Пленюк. Київ: НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2020. 488 с.
13. Повзик Є.В. Особливості судового розгляду кримінального провадження на основі угод про примирення. *ΛΟΓΟΣ. ONLINE International scitntific e-journal*. ; 16 (December 2020). URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.10.html> (дата доступу: 23.08.2023)
14. Турман Н.О. Угоди про примирення в кримінальному процесі: очікування та реалії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Серія ПРАВО. Випуск 61 том 2. С. 116-119. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/28-1.pdf>
15. Юраш І.І. Форма та зміст мирової угоди у цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Серія ПРАВО. Випуск 69. С. 173-178. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254621/251832>

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, схваленого Вченою Радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол від 25 квітня 2023 р. № 04) та введеного в дію наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 19 травня 2023 р. № 309 (с. 14-15) виконання індивідуальних завдань здобувачами вищої освіти є різновидом їх самостійної роботи.

Види індивідуальних завдань:

- *реферат за вузько - спеціальною проблематикою;*
- *бібліографічний опис наукових публікацій за тематикою дисципліни та їх коротка анотація;*
- *підготовка презентації.*

Вибір магістрантом теми індивідуального завдання здійснюється самостійно. Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуального завдання магістрантів здійснює викладач, який веде практичні заняття. За індивідуальну роботу магістрат має можливість отримати максимально 5 балів.

Виконане індивідуальне завдання здобувач *подає до початку семінарського заняття, на якому розглядається тема за якою виконано це завдання.* Подача виконаних індивідуальних завдань в кінці семестру допускається виключно з дозволу викладача.

Індивідуальні завдання у формі **реферату за вузько - спеціальною проблематикою.**

Теми рефератів, які пропонуються до індивідуального виконання, розміщені у розділі «Тематика та зміст семінарських занять» цих Методичних вказівок. Використання цієї форми індивідуального завдання забезпечує формування у здобувачів самостійного мислення та логічності застосування наявного фактичного матеріалу.

Під час оцінки результативності написання реферату враховується наявність власного бачення щодо розуміння винесеної для опрацювання тематики. Загальний обсяг реферату повинен становити не більше 10 сторінок.

Реферат складається із «Вступу», основної частини, «Висновків». У кінці додається «Список використаних джерел», на початку «Зміст» із нумерацією сторінок структурних частин.

У «Вступі» розкривається мета дослідження, відображається актуальність теми, дається характеристика напрацювань по даній темі. Основна частина має бути виконана у вигляді одного розділу. Виклад матеріалу повинен бути систематизованим, чітким, лаконічним та логічним. У «Висновках» слід висвітлити результати проведеного автором дослідження. Список використаних джерел подається в алфавітному порядку і має налічувати не менше ніж 5 джерел з яких не менше 3-х за останні три роки.

Об'єм «Вступу» – одна сторінка, основної частини – до семи сторінок, «Висновки» — одна сторінка.

Індивідуальне завдання *Бібліографічний опис наукових публікацій за тематикою дисципліни та їх коротка анотація* – це підбір 3-5 наукових статей, які торкаються проблематики, обраної здобувачем теми та їх анотація здобувачем. До роботи додаються ксерокопії анотованих статей.

Індивідуальне завдання **«Підготовка презентації»** має на меті узагальнення та систематизацію знань, які здобувачі отримують у процесі вивчення окремих інститутів цивільного права.

Презентація – набір слайдів і спецефектів (слайд-шоу), текстовий зміст презентації, нотатки доповідача, а також роздатковий матеріал для аудиторії, що зберігається в одному файлі. Слайд-шоу – відеокліп, що формується з фотографій. Метою презентації є візуальне подання систематизованої автором інформації з обраної тематики. Виконується, як правило, в програмі MS PowerPoint або з допомогою аналогічних програмних засобів для створення презентацій.

Створення презентації передбачає дотримання відповідних правил щодо її змісту та оформлення: 1) висвітлення на слайді основної думки; 2) ілюстрація із застосуванням графічних, аудіо- та відеоматеріалів (звукових та графічних ефектів) основної думки, що дозволяє її розкрити в зручний для слухача спосіб; 3) логічність подання матеріалу, що забезпечується хронологічною (тематичним) послідовністю слайдів.

Для досягнення високого результату слід керуватися такими рекомендаціями:

- не перевантажуйте слайд великим обсягом інформації;
- текстовий матеріал формулюйте лаконічно;
- оформлення слайду не повинно відволікати слухачів від змісту;
- анімаційні ефекти повинні створювати краще сприйняття інформації, що розміщена на слайді

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ

Послідовність розв'язання задачі схематично може бути представлена таким чином:

1. Ознайомлення з ситуацією

Уважно прочитайте умови задачі.

2. Встановлення фактичного змісту відносин між учасниками ситуації та інститутів права, якими ці відносини регулюються

Встановіть а) фактичний (економічний чи нематеріальний) зміст відносин між учасниками ситуації (купівля-продаж, завдання шкоди тощо); б) якими інститутами права регулюються ці відносини. Обидва питання (а) і (б) тісно взаємопов'язані. Для відповіді на них слід використовувати нормативні акти, вказані у планах семінарських занять та матеріали навчального курсу.

3. Попередня юридична кваліфікація обставин справи та визначення основних питань

Визначте суть юридичної проблеми, яка постає з фабули задачі та головне(-і) питання, на котре(-і) необхідно дати відповідь.

4. Визначення норм права, котрі підлягають застосуванню

Слід використовувати положення законів, рішення Конституційного Суду України з цивільно-правових питань, а у відповідних випадках – чинні міжнародні договори та прецедентну практику Європейського суду з прав людини, постанови Пленуму Верховного Суду України, роз'яснення вищих спеціалізованих судів України та юридичну доктрину. При цьому слід пам'ятати про те, які з вказаних вище актів офіційно визнані в Україні як джерела цивільного права, а які мають лише другорядне, допоміжне значення й джерелами права не визнаються.

Посилання на юридичну доктрину (коментарі законодавства, монографії, наукові статті тощо) можуть наводитись лише на додаток до посилань на законодавство та на роз'яснення вищих судових інстанцій.

У вказаних вище актах знайдіть цивільно-правові норми, які регулюють поведінку учасників ситуації. Перевірте, чи правильно визначені основні питання, які потребують з'ясування (п. 3).

5. Постановка допоміжних питань («логічний ланцюжок»)

Встановіть, які правові обставини мають значення для відповідей на основні питання (дійсність правочину, обсяг право- чи дієздатності учасників ситуації, наявність чи відсутність у них тих чи інших прав або обов'язків, пропуск позовної давності тощо).

Визначте ті правові питання, від яких залежить відповідь на основне питання задачі. Ці питання повинні утворювати своєрідний логічний ланцюжок, в якому відповідь на кожне наступне питання зумовлена відповіддю на попереднє. Таким чином необхідно встановити якомога повніший та точніший перелік питань, на які слід дати відповідь для юридичної кваліфікації ситуації.

У практичних ситуаціях, що потребують правової оцінки, часто виникають питання, котрі вивчаються в різних темах навчального курсу. Для

правильного аналізу подібних ситуацій слід активізувати логічні зв'язки між розділами та темами дисципліни. Щодо кожного поставленого питання необхідно пригадати, якої теми воно стосується; у разі необхідності рекомендується повторити початковий матеріал за відповідною темою. Значення цієї стадії розв'язання задачі вельми важливе. Адже від вірної постановки правових питань залежить весь подальший хід аналізу ситуації та остаточна відповідь.

6. Виокремлення юридично значущих фактів

Звернувшись до норм цивільного законодавства, уточніть коло фактів, які мають юридичне значення для розглядуваної ситуації. Проаналізуйте фактичні обставини, викладені в умовах задачі і оцініть їхнє значення з огляду на питання, які попередньо поставлені (пп.3, 5). Потрібно взяти до уваги лише ті обставини, яким норми цивільного права в даному випадку надають певного юридичного значення.

7. Остаточна юридична кваліфікація обставин справи

Дати детальну й обґрунтовану правову оцінку ситуації, задля чого потрібно:

– визначити усі правові наслідки, що виникають з описаних у фабулі задачі юридичних фактів;

– визначити права та обов'язки учасників наведеної ситуації у відповідних правовідносинах;

– встановити, чи були порушені, не визнані чи оспорені права та інтереси сторін, а якщо були, то які саме і ким;

– вказати конкретні способи захисту цих прав та інтересів.

За наявності цивільно-правового спору слід також:

– дати правову оцінку кожному з їх аргументів сторін;

– вирішити спір по суті.

Якщо за фабулою задачі справа вже вирішена судом чи іншим юрисдикційним органом, слід дати оцінку обґрунтованості такого рішення.

На цьому етапі має відбутись остаточне встановлення відповідності між змістом застосовуваних норм та конкретними фактичними обставинами справи. Проте на практиці трапляються випадки, коли в процесі аналізу ситуації стають очевидними неправильність у первинній постановці питань, помилки у визначенні застосовуваних норм права тощо. В такому випадку слід заново виконати всі операції, вказані у відповідних пунктах пропонованої методики.

З огляду на це умовно можна виділити підготовчий (1–3), основний (4–6) та підсумковий (7) етапи розв'язання задачі.

Правовий аналіз ситуації являє собою своєрідний рух по «спіралі»:

від попередньої загальної оцінки обставин справи (фактів), яка здійснюється на основі вивчених тем дисципліни – до уточнення кола норм права, які врегульовують розглядувані відносини, а згодом подальший рух від цих норм – до обставин справи, котрі переоцінюються вже з позиції точно встановлених та розглянутих у системі правил, якими регулюється відповідна ситуація.

Послідовність викладу правового аналізу

1. Основне питання задачі.
2. Юридичні питання, на які слід дати відповідь для правової оцінки ситуації.
3. Фактичні обставини, що мають бути встановлені.
4. Необхідні нормативні акти та роз'яснення вищих судових інстанцій.
5. Аргументація (виклад змісту норм, які регулюють відносини сторін та правова оцінка ситуації: визначення, із посиланням на наведені норми, тих наслідків, які виникають з описаних у задачі юридичних фактів; встановлення цивільних прав, обов'язків та охоронюваних інтересів учасників ситуації, а також того, чи були вказані права чи інтереси порушені, не визнані чи оспорені (якщо були, то які саме і ким); правова оцінка кожного з аргументів сторін та/або відповідного рішення юрисдикційного органу.
6. Загальні висновки (визначення конкретних способів охорони та захисту відповідних цивільних прав та інтересів, рішення по суті цивільно-правового спору тощо).

Розв'язання задач підвищеної складності

У задачах, котрі допускають кілька варіантів розв'язання, для отримання оцінки «відмінно» від здобувача, окрім загальних вимог, вимагається встановлення усіх юридично значущих обставин, у тому числі й тих, які можуть бути не згадані в умовах задачі, але, тим не менше, мають бути з'ясовані для всебічного і повного аналізу справи.

У низці задач від здобувачів вимагається не просто «підведення» розглядуваних фактів під певні формально визначені правила, а знаходження належного балансу між правозгідними інтересами, що стосуються даної ситуації. Особливу увагу тут слід звернути на аналіз майнових та немайнових інтересів, наявних у безпосередніх учасників ситуації, а у відповідних випадках – також і публічних інтересів, котрі потребують урахування.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua>
2. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України URL: <http://www.ccu.gov.ua/>
3. База даних судових рішень Європейського суду з прав людини URL: <http://hudoc.echr.coe.int>
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>

